

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

**Hodnotové orientace a prožívání smyslu života u osob
žijících bez partnera**

Vypracovala: Jaroslava Pačesová

Vedoucí práce: PhDr. Marta Franclová, Ph.D.

České Budějovice 2014

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studenta

Abstrakt práce

Název práce:	Hodnotové orientace prožívání smyslu života u osob žijících bez partnera
Autor práce:	Jaroslava Pačesová
Vedoucí práce:	PhDr. Marta Franclová, Ph.D.
Počet stran:	54
Počet zdrojů:	51

Bakalářská práce se zabývá problematikou prožívání smyslu a hodnotové orientace u osob žijících bez partnera. Teoretická část se zaměřuje na shrnutí poznatků souvisejících s touto problematikou. Objasňuje zde například obecnou charakteristiku rané dospělosti a s ní spojené vývojové úkoly dané životní etapy. Dále pak teoretické vymezení smyslu života, hodnotové orientace a jejich kategorizaci. V neposlední řadě se zaměřuje na oblast vztahů a s ní korespondujícími atributy, jako je potřeba afiliace, intimity a vnímání sebepojetí.

V praktické části je snahou zodpovědět výzkumné otázky týkající se důvodů života bez partnera, vnímání smyslu života a s ním souvisejícím určením hodnotových žebříčků. Ještě před započítím kvalitativního výzkumu byla realizována pilotní studie na dvou respondentech, kteří se následně již neúčastnili samotného šetření. Zvolenou výzkumnou metodou je polostrukturovaný rozhovor a námi upravený seznam hodnot převzatý dle Smékala (2002). Výzkum byl realizován za spolupráce celkem čtyř respondentů ve věkovém rozpětí 20-30 let, za metodu sběru dat byl zvolen účelový výběr dle předem stanovených kritérií.

Klíčová slova: partnerství, smysl života, hodnotové orientace, raná dospělost

Abstract

Title: Value orientations and experiencing the meaning of life to
of people living without a partner

Author: Jaroslava Pačesová

Supervisor: PhDr. Marta Franclová, Ph.D.

Number of pages: 54

Number of references: 51

This bachelor's thesis deals with perception problems of life values of people living without a partner. The theoretical part is focused on summarizing of theoretical findings related to these problems. The general characteristics of early adulthood and related developmental tasks of life period given are clarified here, as well as the theoretical definition of the meaning of life, life values and its categorization. Last but not least it deals with the field of relations and its attributes like affiliation, intimacy and perception of self-concept.

The goal in the practical part is to answer research targets concerning meanings of life without a partner, perception of meaning of life and related definition of scales of values. Even before the beginning of the quantitative research, a pilot study with two respondents, who subsequently didn't participate in the research, was carried out. The method of the research chosen is a semi-structured interview and a modified list of values adopted from Smékal (2002). The research was implemented in cooperation with four respondents at the ages of 20-30 years, the special-purpose collection according to specified criteria was chosen as the method of the data collection.

Key words: partnership, meaning of life, values orientation, early adulthood

*Věnuji svým drahým rodičům,
díky nimž mohu uskutečňovat své sny.*

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Martě Franclové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky. Dále děkuji všem respondentům za jejich ochotu a otevřenost, bez nichž by výzkum neměl možnost vzniknout. V neposlední řadě děkuji i všem, kteří se nějakým způsobem podíleli na pomoci při vzniku této práce.

I.	Úvod	7
II.	Teoretická část	8
1	Smysl života	8
1.1	Definice smyslu	8
1.2	Smysluplnost.....	9
1.3	Smysl a hodnoty.....	11
2	Hodnoty jako pojem v psychologii a dalších společenských vědách	11
2.1	Tři kategorie hodnot jako cesty ke smyslu.....	13
2.2	Rozdělení hodnot	13
2.3	Hodnocení.....	15
2.4	Postoje	16
3	Raná dospělost	17
3.1	Charakteristika rané dospělosti	18
3.2	Znaky dospělosti	19
3.3	Teorie celoživotního vývoje	20
4	Oblast vztahů.....	23
4.1	Afiliace	23
4.2	Intimita.....	25
4.3	Partnerství	26
4.4	Zralost	27
4.5	Sebepojetí	27
5	Život bez trvalého partnera.....	28
5.1	Singles a důvody života bez partnera	29
III.	Praktická část	30
6	Metodologický rámec	30
6.1	Cíle výzkumu a výzkumné otázky	30
6.2	Typ výzkumu.....	30
6.3	Výběr respondentů a metoda sběru dat	31
6.4	Etické otázky výzkumu	33
6.5	Metoda zpracování a analýza dat	33
7	Charakteristika výzkumného souboru	34
8	Výzkumné kategorie.....	35
8.1	Oblast vztahující se k hodnotám.....	35
8.2	Oblast vztahů.....	41
8.3	Oblast vztahující se k vnímání smyslu života	44
9	Výsledky výzkumu a zodpovězení výzkumných otázek.....	46

10	Diskuse.....	48
IV.	Závěr.....	50
V.	Seznam použitých zdrojů	51
VI.	Přílohy:	55

I. Úvod

Vývoj a změny v naší společnosti za poslední desítky let umožnily nejen změnu tradičního pojetí rodiny tak, jak ji známe, ale daly vzniknout i novým, alternativním formám soužití, jež v dřívějších dobách nebyly možné, nebo byli jedinci okolím značně sociálně stigmatizováni. Svět se zmenšil. Dnešní technologie, vývoj a vznik sociálních sítí, to všechno způsobilo, že svět se zdá mnohem propojenější, než byl dřív. I přesto (nebo možná díky tomu), že má dnešní člověk mnohem více možností, než tomu bylo dříve, se však najdou jedinci, kteří pocítují odcizení, bezsmyslnost či stále nemohou najít vhodného člověka pro život. To všechno byly důvody, jež mne vedly k volbě daného tématu bakalářské práce.

Cílem bakalářské práce je nejen popis a pochopení okolností, jež vedli účastníky výzkumu k životu bez trvalého partnera, ale také snaha pochopit, jaké hodnotové orientace tyto lidé uznávají a jak prožívají smysl svého života.

Teoretická část je rozdělena na pět hlavních kapitol, které se zabývají problematikou smyslu života, s tím souvisejícími hodnotami či hodnotovými orientacemi, dále charakteristikou rané dospělosti se všemi jejími atributy a problematikou života bez trvalého partnera, jenž souvisí a je úzce propojena s výše uvedenými kapitolami. Praktická část přináší popis a porozumění nejenom okolnostem, které vedly respondenty k životu bez partnera, ale také popis a pochopení hodnotových orientací a vnímání smyslu života, které souvisí právě s absencí trvalého partnera v životě.

II. Teoretická část

1 Smysl života

„Žít smysluplně znamená, že jsem se zaměřil na něco hodnotného. To zůstává smysluplným, i když jsem třeba tohoto cíle nedosáhl nebo když jsem svou práci nedokončil.“ Alfried Längle

V každodenním životě se lze setkat s pojmem smysl na nejrozmanitějších místech. Často lze slyšet výkřik „nemá to smysl“, v psychologii se pojem smysl váže k smysluplnosti života, jenž byl a stále je otázkou mnoha filozofů, psychologů, ale i naprosto obyčejných lidí. Takové přemýšlení o smyslu je typicky lidské a jak tvrdí Viktor Emanuel Frankl (2006), v pochybách a v otázkách týkajících se smyslu, nelze spatřovat cosi nestandardního, či dokonce považovat dotyčného za nemocného. Otázka po smyslu života je typicky lidskou, vlastní pouze člověku (Frankl, 2006) a může nabývat rozmanitých podob: Jaký je smysl života, jaký je smysl mého života, proč jsme tady a kvůli čemu apod. (Yalom, 2006).

Jak píše Längle (2002, 7): *„smysl je žitou odpovědí na palčivou otázku: Pro co žít?“*. Člověk chce vědět, proč tu je a pro co má něco vykonat. *„Chce být tam, kde lze cítit cenu života a chce mít podíl na tom, co je ve světě zajímavého, krásného a významného“*.

Pojem životní smysl je stavebním kamenem V. E. Frankla, o nějž se opírá ve svém teoretickém a terapeutickém přístupu k lidským problémům zvaným logoterapie. Podle Frankla je „vůle ke smyslu“ hlavní motivační silou, díky níž člověk směřuje a snaží se ve svém životě, jinými slovy – každý člověk se ve svém životě snaží nalézt, nebo již nalez nějaký smysl. Ten může objevovat a naplňovat v nejrůznějších situacích a událostech, zážitcích či činech svého každodenního života (Balcar, 2005).

1.1 Definice smyslu

Charakteristik týkajících se smyslu života lze v literatuře najít bezpočet. Někteří autoři pojímají smysl života stejně jako cíl, jiní uchopují smysl obšírněji, než pouze v kontextu

s životním smyslem. Následující výčet definic je věnován charakteristice smyslu tak, jak je v souladu s cíli naší práce.

Jak píše Frankl (1997), smysl člověku nemůže být dán, musí si jej nalézt sám. S tímto výrokiem souhlasí i Längle (2002), který tvrdí, že smyslu nelze nikoho naučit, musí jej nalézt sám a jeho nalezení nezáleží ani na věku, pohlaví nebo inteligenci, podmínkou je pouze schopnost člověka činit rozhodnutí. Dle Frankla (2006) může člověk ke smyslu dojít trojí cestou – nalézt jej tím, že bude něco dělat, pro něco žít, někoho milovat nebo tím, že vůči situaci zaujme nějaký postoj. Tyto tři cesty ke smyslu odpovídají rozdělení a volbě hodnot dle Frankla, kterému se věnujeme níže a podrobně v další z následujících kapitol.

Podle Yaloma (2006) je smysl života důležitý psychologický konstrukt, který se týká nás všech a lze ho rozdělit do dvou hlavních kategorií – na smysl kosmický a pozemský. Kosmický smysl odpovídá otázkám, zdali vůbec nějaký celkový smysl života je a jestli existuje nějaký plán nad životem člověka. Otázky odpovídající pozemskému smyslu se týkají tázání na smysl života každého konkrétního člověka života (Jaký je smysl mého života?). Člověk, který vnímá kosmicky smysl, má i odpovídající pocit smyslu pozemského.

Längle (2002) pojímá smysl nejen v otázkách z hlediska smyslu života, ale chápe jej obširněji, jako určitý způsob utváření situace. Otázky po smyslu se týkají lidí ve všech životních etapách, neboť musejí svůj život vždy utvářet nebo jej snášet. Pojmem smysl se zde většinou rozumí něco, co má pro život člověka klíčový význam a na čem závisí jeho úspěch či ztroskotání.

Často je smysl spojován se slovem cíl, jak tomu je například u Yaloma (2006), který bere tyto dva pojmy jako synonyma. Azenbacher (2001) chápe též smysl jako zaměřenost na nějaký cíl. Křivohlavý (1994) pojímá cíl jako něco, co v člověku aktivuje hnací sílu, protože taková představa cíle dává člověku žádoucí smysl a vše, co je provedeno za účelem dobrat se cíle, je potom chápáno jako smysluplné.

1.2 Smysluplnost

Pro to, aby člověk žil, prožíval a jednal s pocitem smysluplnosti, je nezbytné, aby měl něco „pro co stojí za to žít“. Takové „něco“ (nebo i „někdo“), nesmí být pouze součástí jeho samotného, nýbrž i světa okolo. Je též nezbytné, aby mohl být jedinec dostatečně

svobodný ve svých volbách a hodnotách, aby tak konal s vědomím své vlastní odpovědnosti za ně (Balcar, 2005).

Podle Längla (2002, 41) smysluplně žít znamená „*plnit ten úkol, který před námi právě stojí*“, rozpoznat nejvyšší možnou hodnotu dané situace a uskutečnit ji. Seligman (2003, 314) chápe smysluplný život jako „*uplatnění našich charakteristických silných stránek a ctností ve službě něčemu, co vás přesahuje*“ a Slezáčková (2012) dodává, že smysluplnost života lze prožívat pouze, je-li jedinec součástí kontextu vztahů s druhými lidmi.

Smysluplné utváření života se týká dvou zásadních polí působení – situace a člověka v ní. Jinými slovy, člověku jsou dány situace, se kterými může pracovat a proměňovat je, dávat jim podobu, která je hodna člověku. On sám už potom může reagovat a jednat jako ten, kdo prožívá, může rozhodovat o své budoucnosti, záleží jen na něm, jak situace uchopí a naloží s nimi – nebo jich naopak nevyužije (Längle, 2002).

Člověk je tedy ve svých volbách svobodný, i když svoboda člověka je vždy určitým způsobem podmíněna. Mnozí lidé mají ale pocit, že ve svých rozhodnutích, týkajících se důležitých situací a věcí ve svém životě, svobodni nejsou, to ovšem souvisí s představou, jakou o životě mají. Längle (2002) rozčleňuje jedince do dvou skupin. Do první skupiny spadají ti, pro které je život něčím neurčitým, nepopsatelným, někdy více snem než skutečností, jež jsou poháněni „*hladem po zážitcích*“, který se v podstatě nedá nasytit, neboť nemají přesnou představu o tom, co vlastně chtějí. Druhá skupina lidí má naopak jasnou představu o životě, vědí, co chtějí, ať už jde o lepší zdraví, změnu zaměstnání či partnera, mají jasně vytyčené vlastní cíle snažení. Jak Längle (2002) poznamenává, život je plný příležitostí, které může člověk využít nebo naopak promarnit. Tím, že člověk volí, právě utváří svůj vlastní život.

Nesmysluplnost

Nesmysluplnost je protikladem smysluplnosti a jak píše Dorotíková (1998), svět, který je člověku nesmysluplný, je zbaven věcí, ke kterým by se člověk mohl vztahovat, které by ho oslovovali, rozuměl jim apod. Hluboký a trvalý nedostatek smyslu v životě působí člověku duchovní utrpení a má také patogenní účinky, které se projevují v jeho celkovém stavu (Slezáčková, 2012).

1.3 Smysl a hodnoty

Hodnotové orientace nemalou měrou souvisí s prožitkem smysluplnosti, neboť pakliže se má kdokoli pro něco rozhodnout, musí to pro něj mít kladnou hodnotu, aby začal usilovat o její dosažení (Křivohlavý, 1994).

Jak poukazuje Slezáčková (2012), smysl života je zapotřebí aktivně vytvářet a vložit do vlastních činností, každý ho může nalézat v rozdílných činnostech. Zdůrazňuje důležitost toho, aby námi zvolený smysl byl v souladu s hodnotami, které člověk vnitřně uznává, a nenechal se zmanipulovat očekáváními druhých lidí.

2 Hodnoty jako pojem v psychologii a dalších společenských vědách

Definic a charakteristik věnující se hodnotám existuje takové množství, že by pro naši práci nebylo užitečné vypsát celý jejich výčet. V následující kapitole si nastíníme popis pojmu hodnota z hlediska psychologie a dalších společenských věd, objasníme tři kategorie hodnot jako cest ke smyslu tak, jak je chápe Frankl, a budeme se věnovat jejich dalším atributům.

Hartl a Hartlová (2000, 192) charakterizují hodnoty jako určité vlastnosti, které jedinec přivlastňuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti a to „*ve spojitosti s uspokojováním jeho potřeb, zájmů*“. Hodnoty člověka se utvářejí a odlišují díky procesu socializace a lze je rozdělit na pozitivní, negativní, relativní, absolutní nebo přímé a nepřímé.

Jak píše Cakirpaloglu (2004), současná psychologie pojímá hodnoty jako specifické psychické kategorie, které slouží k všeobecné realizaci člověka a tvoří stabilní strukturu osobnosti, jenž souvisí s procesem realizace jedince. Jsou představiteli nejrůznějších přesvědčení o tom, co je dobré, špatné, žádoucí či naopak a hodnocení je zde psychickým procesem, který určuje vztah mezi objektem a subjektem, jeho velikost a kvalitu. Trvání hodnoty ovšem není neomezené, je ovlivňováno neustálými změnami ve vztazích uvnitř systému hodnot.

To, jaké hodnoty člověk považuje za důležité a ty, k nimž si utvoří nějaký vztah, záleží především na osobnosti daného člověka. Vztah k hodnotám se nedá přikázat, často záleží na okolnostech, na tom, jaká místa navštíví, kde žije či jaké lidi potká, především ale záleží

na člověku a jeho rozhodnutí, neboť jiné hodnoty volí např. člověk zralý a nezralý a to, jaké si vybere, potom ovlivňuje, zdali se bude dále rozvíjet nebo stagnovat (Křivohlavý, 1994).

Z pohledu sociologie jsou hodnoty chápány jako ideje vztahující se k tomu, co je pro nás považováno za žádoucí a správné a jsou důvodem pro to, proč se člověk chová tak, jak se chová (Jandourek, 2012).

Sokol a Pinc (2003) zdůrazňují, že hodnoty nejsou věcmi, které může člověk „nasbírat“, je to spíše něco, co je nám vzdálené, vzácné a mnohdy nedostupné. V momentě, kdy se někdo něčeho takového zmocní, hodnota mizí a člověku tak zůstává pouze hezká, užitečná věc. Hodnoty se také nikdy nejeví jen tak samy o sobě, ale lze je zpozorovat pouze „na něčem“ nebo „v něčem“, proto se může někdy stát, že pojem hodnota je zaměněn s tím, na čem se ukázala.

Normy

Z pohledu sociologie je nezbytné rozlišit pojem normy a hodnoty. Zatímco normy jsou určitá konkrétní pravidla, kterými by se měl řídit člověk v dané společnosti (nebo tak společnost ovlivňuje a řídí chování jedinců žádoucím způsobem), hodnoty jsou spíše abstraktní a představují určité kolektivní ideály, mající schopnost ovlivňovat osobní chování jedince. Ač nejsou hodnoty konkrétní, ovlivňují způsob jednání a zprostředkovávají určité vidění světa (Montoussé, & Renouard, 2005).

Z hlediska historie se hodnoty mění v čase i prostoru, ale nemohou zanikat tak rychle, jako je tomu právě u norem. Jsou společnosti, které nemají tendenci uplatňovat jednotný hodnotový systém, ale dávají na výběr hodnotové systémy, z nichž si člověk může „vybírat“, neboť některé hodnoty nejsou dohromady zcela slučitelné (Montoussé, & Renouard, 2005).

Hodnotové orientace

Hodnotová orientace člověka je dána zaměřeností, tedy tím, co člověk zaregistruje, co je pro něj důležité, jak danou věc hodnotí a především tím, které hodnoty odmítá a které naopak preferuje. Někdy se stane, že se musí něčeho vzdát, aby mohl začít usilovat o jiné hodnotové žebříčky. Jako subjektivní hodnotový systém potom lze označit systém hodnot každého z nás, skrz který vnímá jedinec reálně existující hodnoty a jenž o sobě dává vědět

prostřednictvím touhy, představ, priorit apod. Hodnotová orientace by neměla být založena pouze na racionálním úsudku, ale také citově, neboť absence citových vazeb znemožňuje schopnost udržet si jakékoliv hodnotové orientace (Dorotíková, 1998).

2.1 Tři kategorie hodnot jako cesty ke smyslu

V. E. Frankl (2006) rozděluje hodnoty do tří hlavních kategorií, díky nimž může jedinec dosáhnout smysluplného života. Jsou jimi hodnoty **tvůrčí**, které lze realizovat nějakou činností, kde není jedinec pasivním příjemcem, ale vytváří je nějakou osobní tvůrčí činností, vlastní aktivitou, kterou bere dotyčný člověk vážně a obohacuje ho. Jako taková je pro něj smysluplná, i když se tyto hodnoty netýkají pouze aktivního tvoření či vynalézání něčeho, ale zahrnují i oblast osobního nasazení člověka pro něco, protože jak píše Frankl (2002, 33): „Největším dílem, na kterém stále pracujeme, je zvládnání života.“

Další jsou hodnoty **zážitkové**, které jedinci poskytují prožitek, jakým může být třeba láska. Prožívání lásky k někomu/něčemu se stává pro jedince hodnotou, i když se netýkají pouze lidí, ale i čehokoliv, co v člověku vyvolává kladné emoce. Prožívat něco krásného totiž umožňuje chápat život jako smysluplný. Řadíme sem umělecké prožitky všeho druhu, estetické hodnoty, prožitek z krásy, přírody či zvířat, sportu, vědy apod. Tyto hodnoty obohacují život jedince, je jejich příjemcem a mohou v něm vyvolat prožití hlubokých emocí, mezi ty nejhlubší patří setkávání druhými lidmi (Frankl, 2002).

Třetím typem jsou hodnoty **postojové**, které se jako takové dají řadit k hodnotám nejvyšším. Tyto hodnoty zahrnují, jaký postoj zaujme jedinec k dané situaci či dění. I když se člověk za život ocitá v nejrůznějších situacích, jejichž průběh nebo výsledek nemůže nijak ovlivnit, stále mu zůstává možnost rozhodnout se, jak se zachovat po svém, tedy jaký postoj si vytvoří. Setkáváme se s nimi například u těžce nemocných lidí, v zoufalých životních situacích či krizích, kteří zaujmou úctyhodný postoj ke své zoufalé (a někdy i neměnné) situaci (Frankl, 2006).

2.2 Rozdělení hodnot

Jak píše Smékal (2002) u hodnot a hodnotových orientací se dá předpokládat, že svým charakterem mají blízko k cílům. Vznikají zvnitřněním ideálů a jejich upřesněním v zásadách a přesvědčeních. Člověk je schopen stanovovat si nejrůznější cíle a právě cíl,

který si určí, může značit i to, co je pro něj hodnotou a má pro něj nějakou cenu. Záleží už pouze na tom, které hodnoty si člověk určí jako cíl svého úsilí (Křivohlavý, 1994). Tyto cíle dávají směru lidského snažení kladnou hodnotu, na druhou stranu jsou hodnoty ale tím, co ovlivňuje volbu takových cílů (Křivohlavý, 2006).

Hodnoty jsou často považovány i za nejobecnější postoje, které ovlivňují celý životní styl jedince a vztahují se k určitým objektům (Pružinská, 2005). Jak píše Smékal (2002), o hodnotách lze uvažovat ve čtyřech pohledech:

- **Hodnoty jako obecné cíle**, o něž člověk usiluje, představují pro něj smysl a mají pro něj jako takové cenu. Řadíme sem např. zdraví, rodinu či mír.
- **Hodnoty jako prostředky** jsou využívány k dosažení něčeho, co jedinec považuje za důležité, jako jsou vzdělání či dosažení určitého postu v zaměstnání.
- **Hodnoty jako něco, oč stojí usilovat či se tomu naopak vyhýbat**, jako je zážitek z umění či odmítání specifického druhu zábavy.
- **Hodnoty jako kritéria**, díky nimž jsou posuzovány situace a předměty okolo jedince.

Nakonečný (2009a) rozděluje hodnoty na obecné a instrumentální. Do kategorie obecné lze zařadit takové hodnoty, kterými lze obecně vyjádřit smysl života, jako jsou svoboda, zdraví, štěstí apod., kdežto instrumentální jsou takové, díky nimž jedinec smysl života naplňuje, slouží tedy jako prostředky. Obecně lze potom říci, že čím je hodnota pro jedince větší, tím je pro něj i lákavější (Nakonečný, 2009b).

Křivohlavý (1994) píše, že nejsou hodnoty jako hodnoty. Tento pojem může být lidmi různě vykládán. Hodnoty můžeme chápat z ekonomického hlediska, mluvíme-li o ceně nějakého zboží. Jinak je zase pojímají lékaři, umělci, politici a další. Mluvíme-li ale o hodnotách v našem osobním životě, blíží se naše uvažování takovému, kterým se zabývala filozofie, která věnuje své úvahy i tomu, jaký je rozdíl mezi hodnotou „být“ a „mít“.

Této problematice se věnuje i Erich Fromm (2001), který chápe problematiku „být“ nebo „mít“, jako dva různé způsoby, jimiž je určováno lidské myšlení a jednání. Zaměřuje se na člověka postmoderní doby a upozorňuje na vlastnické postoje nejen

k materiálním věcem, ale i idejím, přesvědčením apod., jenž jsou pro některé jediným způsobem, jak úspěšně žít, cítit se dobře a vytvořit tak svůj svět hodnot.

Německý psycholog E. Spranger přichází asi s nejnámějším rozdělením hodnotových orientací. Dle něj se postoj ke světu a k jeho poznávání zrcadlí právě v tom, které hodnoty převažují. Mezi takové hodnoty patří pravda, krása, užitek, láska k lidem, moc a Bůh/moudrost. Spranger popisuje šest kategorií lidí podle některých převládajících hodnot (dle Smékal, 2002):

- **Teoretický člověk**, usilující o poznání pravdy a zákonitostí ve světě, vztahů mezi lidmi.
- **Estetický člověk** hledající ve světě krásu či se jí snaží alespoň sám vyjádřit.
- **Ekonomický člověk**, hledající ve všem okolo především zisk či užitek a to především vůči sobě a jeho nejbližším, podle Sprangera je egoisticky zaměřený.
- **Sociální člověk**, někdy nazýván i altruistou, který žije pro druhé a usiluje o lásku k lidstvu.
- **Mocenský člověk**, jenž usiluje o moc ve smyslu podřízení se vyšším principům, moc je zde chápána jako působící na chování druhých lidí.
- **Náboženský člověk**, který se zajímá a usiluje o hledání smyslu života.

2.3 Hodnocení

Hodnocení je proces, jehož výsledkem je vzájemné působení mezi jedincem a daným objektem, který je nositelem hodnoty. Výsledkem této interakce je potom postoj, který je vždy vztahován k nějaké hodnotě (Kliment, 2001).

Dle Cakirpalogla (2004) je hodnocení složitý proces, který je zaměřený vůči předmětu hodnocení a je usměrňován druhem a intenzitou dané hodnoty, která je jeho předmětem. Obsahuje složku kognitivní, která sestává z vědomostí a pojetí daného objektu, emoční, jenž určuje vztah vůči objektu a konativní, která zahrnuje naplnění dané hodnoty.

2.4 Postoje

Hovoříme-li o postojích, setkáváme se opět s nejednotnými vymezeními, chápáním a vysvětlením tohoto pojmu. Jejich problematice se věnuje několik autorů, přičemž každý z nich k nim zaujímá v některých aspektech jiný pohled. Jsou ovšem úseky, ve kterých se pohledy a názory autorů neliší, a sice v tom, že postoje jsou naučené, pevné a dále ovlivňují naše chování (Hayesová, 2009).

Objasnění pojmu postoj je různé. Někteří autoři uvádí, že jde o připravenost člověka k reakci na nějakou konkrétní situaci, jiní hovoří o pocitu k nějakému psychologickému objektu či o tendenci jedince hodnotit objekt určitým způsobem. Pojem hodnocení je v tomto případě důležitý, neboť postoj člověka je vždy zaměřen směrem k objektu, k nějaké hodnotě. To, jaké emoce člověk pociťuje vůči hodnotám, potom leží v samotném základu postojů, protože postoj sám o sobě vůči nějakému předmětu, obsahuje právě hodnocení (Šimíčková – Čížková, 2004). Dle Nakonečného (2009a) jsou postoje vyjádřením hodnocení a jejich předmětem může být cokoliv.

Šimíčková – Čížková (2004, 94) uvádí, že, postoje jsou většinou chápány jako „*individuální mentální procesy, určující odpovědi jedince v sociální realitě, která ho obklopuje*“. Postoj je určen tím, jaký vztah k sociálnímu objektu daný jedinec zaujímá a také tím, jak jeho význam prožívá. Funkce postojů spočívá v jejich šetření energie, protože umožňuje člověku, aby určitý předmět či situaci posoudil právě na základě svého postoje, a nemusel tak znovu investovat energii a čas o přemýšlení, jak se k dané situaci, popř. objektu postavit (Hewstone, & Stroebe, 2006).

Nakonečný (2009a) člení postoje na centrální a okrajové. Centrální jsou chápány jako ty, které se týkají významných objektů, jakými mohou být rodiče, přátelé, zaměstnání apod., okrajové jsou považovány za méně významné (zahraniční politika apod.).

Jandourek (2001, 189) vymezuje postoj jako hypotetický konstrukt a naučenou dispozici „*jedince reagovat pozitivně nebo negativně na nějaký objekt*“, kterým může být předmět, idea či osoba. Reakce jedince mohou být buď určité způsoby chování a hodnocení, či představy nebo pocity. Tento konstrukt nemůžeme přímo pozorovat, ale lze na něj usuzovat právě z chování jedince či jeho vyřčených tvrzení. Postoje se vyznačují svojí trvalostí, neboť se vytvářejí stejnými reakcemi na tentýž podnět.

Hartl a Hartlová (2000) chápou postoje obdobně, podle nich postoje úzce souvisí se zájmy a sklony jedince a jsou získávány v průběhu života. Obsahují složku kognitivní, afektivní a behaviorální.

Názory

V souvislosti s postoji považují ještě za nutné zmínit pojem názory, které jsou s nimi často zaměňovány. Rozdíl spočívá v tom, že názory vyjadřují spíše nějaké neutrální výroky, o nichž si jedinec myslí, že jsou pravdivé, kdežto postoje jako takové jsou určitým způsobem hodnotící a dávají najevo pocity ve vztahu k určité situaci, záležitosti (Hayesová, 2013).

3 Raná dospělost

V následující kapitole se budeme zabývat ranou dospělostí. Zaměříme-li svou pozornost na období dospělosti, najdeme jistě velké rozdíly, budeme-li se bavit o myšlení, cítění či sociálním chování člověka dospělého, kterému je dvacet, třicet, nebo čtyřicet let. Proto je nutné rozdělit dospělost do čtyř následujících etap, které se u lidí vzájemně prolínají, překrývají a nastupují různě. Tyto etapy se mohou lišit dělením podle pojetí různých autorů, Langmeier a Krejčířová (2006, 167) je dělí následovně:

- **Časná dospělost** (zhruba od 20, 25 do 30 let) je období přechodu z adolescence do plné dospělosti, kdy dospělost vymezujeme třemi kritérii – věkem, převzetím určitých vývojových úkolů a stupněm osobní zralosti.
- **Střední dospělost** (zhruba do 45 let) jako období stability a plné výkonnosti.
- **Pozdní dospělost**, trvající do začátku stáří (tzn. asi do 60 – 65 let).
- **Stáří.**

Jak již bylo uvedeno na začátku, čtyřicetiletý člověk se bude významným způsobem ve všech aspektech lišit od jedince dvacetiletého, pro naše účely budeme tedy brát v potaz ta dělení dospělosti, která se pohybují v pásmu od dvaceti let do třiceti a jsou označována jako mladá, raná, či časná dospělost (Langmeier, Krejčířová, 2006).

3.1 Charakteristika rané dospělosti

Říčan (2004) uvádí, že oblasti dospělosti byla vždy věnována malá nebo vůbec žádná pozornost, oblast zájmu vývojové psychologie většinou končila v adolescenci. Vývoj člověka ve věku od 20 do 30 let nazývá „zlatými dvacátými léty“, charakteristickými pomalým biologickým vývojem (oproti adolescenci) a zmenšujícím se vlivem okolí na jedince. Takový člověk je dospělý opět nejen počtem let, ale také dosažením stupně duševního vývoje a osobní zralosti.

Období mezi 20 a 30 rokem je podle Říčana (2004) časem, kdy je člověk plný velkých nadějí, věří svým schopnostem a ve své štěstí, je přesvědčen, že na všechno najde nějaký racionální způsob řešení a na rozdíl od adolescenta neposuzuje svět kolem sebe již tak černobíle. Zaměření dvacátníka je extravertně realistické a místo hloubavosti nastupuje praktická střízlivost. Takový člověk je na vrcholu svých psychických i fyzických sil, má nejvíc energie a bere možnosti svého těla realisticky na vědomí. Realizuje to, co si v adolescenci naplánoval a většinou dokončuje hledání v oblasti pracovního uplatnění.

Úkol dospělého člověka spočívá podle Langmeiera a Krejčířové (2006) v identifikaci a přijetí role dospělého, produktivní orientaci, upřesnění osobních cílů a dále nezávislosti na rodičích a hledání partnera, popř. zakládání vlastní rodiny. Plaňava (2000) pojímá tento věk jako mezník mezi ukončením dospívání a začátkem manželského soužití a stanovuje tři vývojové úkoly, jimiž jsou separace od rodičů, volba profesní dráhy a partnera.

Jako jedno z důležitých kritérií dospělosti je zmiňována zralost, tedy dosažení úrovně osobní zralosti, její hlubší problematice a specifikaci se budeme věnovat dále v samostatné kapitole práce (Langmeier, & Krejčířová, 2006).

V poslední době se lze setkat s termínem vynořující se dospělosti, která je zahrnuta do teorie jako nová fáze životní dráhy. Člověk v této fázi již není dospívajícím, zároveň však není ani dospělým a přijetí svých sociálních rolí, spojených s dospělostí (vstup do manželství, rodičovství), oddaluje (Chaloupková, 2010).

Oblast mezilidských vztahů v rané dospělosti

Dospělý člověk již dosáhl stabilní a realistické identity (nebo by alespoň měl), je tedy připravený vstupovat do partnerských vztahů, kde dochází k intimitě a to bez rizika, že by v rámci tohoto vztahu ztratil sám sebe a identifikoval se s partnerem (Vágnerová, 2007).

Člověk v této době nachází a ponořuje se do zralého milostného vztahu (kde je sexualita důležitým aspektem), který často vyústí v manželství. V důsledku toho musí někdy jedinec volit mezi tím, jestli v těchto ideálních letech pro rození a výchovu dětí, dá přednost rodině či slibné kariéře (Říčan, 2004).

Manželství u většiny lidí „*tvoří nejdůležitější součást jejich životního naplnění*“ (Langmeier, & Krejčířová, 1998, 167). Uspokojivé manželství se potom velkou mírou odráží a přispívá k osobnímu štěstí a k pocitu smyslnosti. Jedinec by v této životní etapě měl být schopen harmonického sexuálního soužití s partnerem a to se sklonem k monogamii (Vágnerová, 2007).

Vztahy dospělého člověka s jinými lidmi jsou oboustranně uspokojující a stabilní. V partnerském vztahu je jedinec schopen chápat partnerovi potřeby a sladit je se svými vlastními. Dospělý člověk je součástí mnoha sociálních skupin, ve kterých má rozdílné role. V jeho životě se také objevují důležité události jako získání stabilnějšího profesního postavení, uzavření manželství a získání role rodiče (Vágnerová, 2007).

3.2 Znaky dospělosti

Zde se pokusíme vyjmenovat znaky dospělosti, jak je chápe Říčan (2004), i když je na místě položit si otázku, máme-li a lze nějaký ucelený pohled, díky neuvěřitelné rozmanitosti spousty faktorů, vůbec hledat. Všechny tyto znaky také musíme brát s rezervou, neboť žádný člověk asi nesplňuje úplně všechny body, hovoříme zde spíše o jakémisi ideálu. Dospělý člověk se tedy vyznačuje tím, že (dle Říčan, 2004, 230):

- Koná produktivní práci, která mu umožňuje být soběstačným a jejíž smysl chápe, nebo se stále připravuje na budoucí povolání (vysoká škola). Jeho pracovní výkon je bez zbytečných absencí v práci.
- Je schopen spolupráce bez větších konfliktů, umí pomoci i přijmout a poskytnout rady.
- Je samostatný.
- Jeho jednání s nadřízenými či podřízenými v práci je vyspělé, nereaguje příliš impulzivně na možné arogantní chování nadřízeného, ale respektuje jej. Nezdůrazňuje přespříliš svoji nezávislost, ale také není přehnaně submisivní.

- Jeho plány do budoucna jsou realistické a jsou produktem jeho hlubších zájmů a sklonů.
- Bydlí samostatně, pakliže to není možné, jeho území v domově rodičů je jasně ohraničeno.
- Svůj volný čas dokáže trávit sám, i když má několik blízkých přátel. Čas strávený s rodiči se zmenšuje, ale ne z důsledku negativního vztahu; váží si jich, ale má na ně méně času.
- S osobami druhého pohlaví se dokáže stýkat a to bez projevů přílišného ostychu a zábran, dokáže přijímat jejich lásku i něhu a orientuje se na dlouhodobější partnerské vztahy.
- Cíleně se sebeaktualizuje.
- Stará se o blaho rodiny, přátel i širšího společenství a to z vlastní iniciativy.

3.3 Teorie celoživotního vývoje

Psychosociální teorie

Erik H. Erikson přichází s teorií epigenetických stádií lidského růstu, kde vývoj osobnosti probíhá od narození až po smrt, napříč tzn. epigenetickými stádii, přičemž „epi“ rozumíme „na“ a „geneze“ znamená vznik. *„Epigeneze tedy znamená, že jeden prvek vzniká na podkladě jiného v čase a v prostoru“* (Drapela, 2008, 68).

Jeho teorie se zaměřuje na vývoj ega, který úzce souvisí s utvářením osobní identity. Systém ega chápe jako uplatňující se nejen uvnitř mysli, ale také v širším sociálním kontextu (Blatný a kol., 2010).

Erikson pojímá a objasňuje strukturu vývoje osobnosti na základě osmi po sobě jdoucích stádiích, někdy také nazývaných jako „osm věků člověka“. Všechna stádia se navzájem prolínají a v tzv. kritickém období přichází optimální chvíle, kdy by se měla daná vlastnost projevit. Každé z těchto stádií se vyznačuje psychologickou krizí, která obsahuje dvě konfliktní roviny. V každém ze stádií člověk naráží jak na příležitost k růstu (v případě, že je konflikt do určité míry vyřešen), tak i na prvky ohrožení. Vyřešení případného konfliktu přináší egu novou sílu, kterou Erikson nazývá ctností (Drapela, 2008).

Mezi prvky ohrožení řadíme chování člověka způsobující vyhnutí se patřičnému konfliktu a jeho řešení, v takovém případě nemůže vzniknout ctnost patřící k danému stádiu, protože převládá negativní pól, ego člověka je oslabeno a duševní vývoj stagnuje. Negativní výsledek lze rozřešit navrácením se k bodu, kde problém spojený se špatným řešením nastal, vynaložit dostatečné úsilí a zvolit jinou cestu, jak problém vyřešit a vytvořit chybějící ctnost (Drapela, 2008).

Období rané dospělosti odpovídá stádium „intimita proti izolaci“, pro jejíž úspěšné zvládnutí je důležité i předcházející období typické pro adolescenci, proto si uvedeme i jej:

Identita proti konfuzi rolí

Počátkem tohoto období končí dětství člověka. Začíná mládí a podle Eriksona (2002) je v právě v tomto životním období největší riziko toho, že člověk buďto objeví nebo ztratí sebe samého, neboť je ústředním pro rozvoj identity. Identitu chápeme jako vědění člověka, že někam patří, že někým doopravdy je, zná své místo a úkol ve světě a také vědění toho, co takový člověk ví, umí a dokáže. Budování identity je nelehký úkol, kdy je člověk nucen opustit či přehodnotit své dosavadní postoje a názory, které si přinesl z dětství. V této životní etapě jedince se integrují všechny představy, které měl doposud člověk o sobě samém a vytváří si vlastní žebříček hodnot, ovlivněný často kulturním a sociálním prostředím (Říčan, 2010).

V tomto období hrozí nebezpečí ztráty vlastní identity, či její rozplynutí se a to zejména v případech, kdy se člověk stane součástí part, kde se nadměrně identifikuje s některým z jejích členů a ztrácí tak svou vlastní identitu. Získaná identita v tomto stádium dodává ego člověka pocit důvěry, že jeho sebepojetí se shoduje s tím, jak ho vnímají i druzí. Ctností tohoto období je věrnost (Erikson, 2002).

Intimita proti izolaci

Intimita proti izolaci odpovídá jedinci v období mladé dospělosti. Právě pro tuto životní etapu jsou velmi důležité partnerské a intimní vztahy, kde je kladen důraz převážně na lásku, která je ctností tohoto období (Erikson, 2002).

Dospělý člověk již ukončil hledání své vlastní identity a je připraven spojit ji s identitou druhého člověka, což je nezbytné k vzniku tzv. intimity (blízkosti). Intimitu

tedy chápeme jako spojení vlastní identity s identitou druhého člověka a to bez obav z možnosti, že se v ní naše identita „rozpustí“ či ztratíme sebe samého. Může být vyjádřena i sexuálně. Není-li jedinec schopný vytvořit si intimní vztah s druhým jedincem, vyhýbá a distancuje se od sociálních kontaktů vedoucím k intimitě a vzniká izolace (Erikson, 2002).

Vágnerová (2007, 15) hovoří o stádiu intimity - v protikladu ke krátkodobým a povrchním vztahům - jejímž úkolem je „*vytvoření důvěrného, spolehlivého a stabilního vztahu, který by mohl sloužit jako zdroj citové jistoty a bezpečí a v této podobě by se mohl stát základem budoucího manželství a rodiny*“.

Teorie vývojových úkolů

Robert J. Havighurst (Schoeppe, & Havighurst, 1952; Havighurst, 1953 in Blatný a kol., 2010) přichází s teorií vývojových úkolů. Podle jeho teorie člověk prochází určitými stádii, která sebou přináší tzv. vývojové úkoly, které se objevují v různých vývojových etapách člověka. Ten, pakliže daný úkol splní, je provázen pocitem spokojenosti a mírou pravděpodobnosti, že zvládne i následující vývojový úkol, se zvyšuje. Naopak v případě neúspěchu prožívá jedinec nespokojenost, problémy se společností a také potíže s příštími vývojovými úkoly.

Jelikož spolu jednotlivá stádia souvisí a neúspěch v jednom může vyvolat nesnáze v následujících, považují za důležité zmínit i vývojové úkoly v adolescenci (12 až 18 let), mezi které patří převážně úspěšné zařazení jedince do skupiny vrstevníků, které nadále ovlivňuje i uspokojující fungování partnerských či manželských vztahů v dalších etapách života jedince. Člověk v tomto období by měl být schopen dosáhnout zralejších vztahů s vrstevníky, a to obou pohlaví. Mezi další úkoly řadíme přípravu člověka na ekonomickou nezávislost na rodičích, na manželský a rodinný život, identifikace a dosažení mužské nebo ženské role, přijetí sebe sama (s důrazem na tělesnou konstituci), dosažení emoční nezávislosti na rodičích, osvojení si určitých hodnot a etického systému a naučit se společensky zodpovědnému chování (dle Schoeppe, & Havighurst, 1952; Havighurst, 1953 in Blatný a kol., 2010).

Vývojové úkoly pro období rané dospělosti (18 – 30 let) Havighurst vymezuje následovně (dle Schoeppe, & Havighurst, 1952; Havighurst, 1953 in Blatný a kol., 2010): najít si partnera a naučit se společnému soužití, založit si rodinu, vychovávat děti,

schopnost vést domácnost, vykonávat určité povolání, přijmout občanskou zodpovědnost a být součástí vyhovující společenské skupiny.

4 Oblast vztahů

Oblast vztahů je pro zdravé fungování člověka v životě zásadní a je projevem základní lidské vlastnosti - jeho společenskosti. Kvalita a kvantita vztahů nás ovlivňuje nejen od narození, kdy je člověk zcela odkázán na pečující osoby, ale i po celou dobu života. Prostřednictvím vztahů může utvářet svoji osobnost, rozvíjet se či naopak stagnovat. Stýkat se s jinými lidmi je považováno za základní sociální potřebu člověka (Tyrlík, Macek, & Širůček, 2010). V následující kapitole budou popsány možné atributy, které mají na kvalitu a množství takových vztahů vliv. Jde o afiliaci, intimitu, charakteristiku partnerství obecně, zralost a sebepojetí.

Hartl a Hartlová (2000) vymezují vztah jako vzájemné působení mezi dvěma osobami, objekty či jevy. Vztahy následně dělí do kategorie primární a sekundární, přičemž primární mezilidský vztah je charakterizován svým dlouhodobějším trváním, které je provázáno citovou vazbou a určitou odpovědností. Sekundární mezilidský vztah je chápán jako krátkodobější či povrchnější a je také oproštěn od větších závazků. Nakonečný (2003) vnímá mezilidské vztahy jako nejdůležitější stránku života člověka, neboť mu dávají patřičnou náplň a smysl.

4.1 Afiliace

Afiliace je chápána jako „*tvorba citových a sociálních kontaktů s druhými lidmi*“ (Hartl, & Hartlová, 2000, 20), projevující se členstvím nebo příslušností ke skupině. Některé teorie uvádějí afiliaci jako základní potřebu, která významně ovlivňuje mezilidské vztahy. Afiliace v sobě mimo jiné zahrnuje potřebu lásky, přátelství a spolupráce (Hart, & Hartlová, 2009).

Potřeba afiliace značí přání člověka vyhledávat a navazovat kontakty a vztahy, vytvářet přátelství a spojení s druhými lidmi. Tuto potřebu má v sobě každý člověk, liší se pouze mírou, kterou potřebuje, ale obecně lze říci, že v nějaké míře se objevuje u každého člověka (Výrost, & Slaměník, 2008). Tato potřeba se u člověka projevuje hlavně úsilím o navazování přátelských vztahů s vrstevníky obou pohlaví a obsahuje touhu být

uznávaný a oblíbený ve společnosti. Mezi typické projevy afiliace patří nejrůznější společenská posezení, hry, večírky či společné výlety (Plháková, 2007).

Afiliace umožňuje jedincům sociální srovnávání (tzn. porovnání svých vlastních reakcí s reakcemi druhými a usoudit, zda reaguje vhodně či ne), redukci úzkosti či stresu a vyhledávání (ověřování) informací (Hewstone, & Stroebe, 2006). Podle Šimíčkové – Čížkové (2004) mohou mít tyto vztahy podobu přátelskou, podobu spolupráce či lásky.

Jednou z důležitých podmínek pro navázání vztahu a kontaktu s druhými lidmi je fyzická blízkost, neboť blízká přátelství či intimní svazky by nemohly vzniknout bez tohoto předpokladu (Hayesová, 2009).

Osamělost

S pojmem afiliace neoddělitelně souvisí i pojem osamělost, která značí nedostatek potřeby afiliace a uspokojení z navazování a udržení sociálních vztahů. Osamělost lze chápat jako reakci na prožitek nedostatku kvantity a kvality sociálních vztahů a tento nedostatek sebou přináší pocity, jako jsou beznaděj, zoufalství, smutek, prázdnota, sebelítost, neklid, nesoustředěnost a sebezpodceňování (Hewstone, & Stroebe, 2006 in Shaver, & Rubinstein, 1980).

Osamělost má dvě podoby, přičemž jednou z nich je emoční osamělost jedince způsobená absencí životního partnera a sociální osamělost, jejímž spouštěčem je nedostatek přátel, od kterých by jedinec mohl očekávat pomoc a dále absence sociálních vazeb (Hewstone, & Stroebe, 2006 in Weiss, 1975).

Yalom (2006) rozděluje osamělost do tří kategorií. Interpersonální, kdy je člověk izolován od ostatních lidí z nejrůznějších důvodů a intrapersonální osamělost, vzniklá oddělením člověka od sebe samého. Jako třetí typ zmiňuje existenciální osamělost, která se váže k bytí člověka jako takovému. Tento typ osamělosti přetrvává i „*navzdory těm nejspokojivějším vztahům s druhými lidmi a navzdory dokonalému sebepoznání a integraci*“ (Yalom, 2006, 362). Obranou proti existenciální osamělosti je vstoupit do mezilidského vztahu s někým druhým, i když ani ten ji nemůže odstranit, člověk ji může pouze sdílet s druhým.

4.2 Intimita

Intimita je stav, který je uskutečněn v „*mezilidském vztahu, který se projevuje sdílením pocitů a také pečováním, porozuměním a vzájemnou úctou*“ (Hewstone, & Stroebe, 2006, 422). Z ontogenetického hlediska tvoří podmínku optimálního emocionálního a osobnostního vývoje jak dítěte a dospívajícího, tak i dospělého (Výrost, & Slaměník, 2008). Šťastné páry – ať už sezdané nebo nesezdané, homosexuální či heterosexuální – se vyznačují právě vysokým stupněm intimity. Intimita nastává, jsou-li naplněny tři výše uvedené podmínky – pečování, porozumění a vzájemná úcta. Pečování zde chápeme ve smyslu, že nás má druhý rád a zajímá se o nás. Lidé, kteří necítí ze strany partnera zájem o pečování, se většinou nechtějí otevřít. V případě porozumění chce člověk vědět, že ho ten druhý zná, ví, co chce a prožívá. Vzájemná úcta je pak chápána jako projev respektu toho druhého a jeho podpora (Hewstone, & Stroebe, 2006).

S pojmem intimity pracuje i E. H. Erikson, který ji zahrnuje do období člověka v mladé dospělosti. Intimitu chápe jako blízkost, spojení identity jednoho člověka s druhým a to bez rizika, že by se identita jednoho „rozpusřtila“ či ztratila v druhém. Intimita zde může být vyjádřena i sexuálně (Erikson, 2002).

Vágnerová (2007) zase pojímá intimitu jako fázi, v níž jde o vytvoření důvěrného a stabilního vztahu, který by mohl člověku sloužit jako zdroj bezpečí a emoční jistoty a případně se tak stát v budoucnu základem pro manželství. Intimita je zde protikladem ke krátkodobým, povrchním vztahům.

Říčan (2004) hovoří o vytvoření milostné intimity jako o jednom z nejdůležitějších úkolů mladé dospělosti, která ale nemůže vzniknout, aniž by si byl jedinec pevně vědom své vlastní identity. Intimita se nemusí realizovat pouze v partnerském vztahu, ale může být i záležitostí vztahu přátelského. Milostná intimita je potom charakterizována na tělesné i duševní úrovni a má několik znaků, mezi které patří vzájemná fyzická i duševní blízkost, potřeba poznání a otevřenosti a sdílení společné budoucnosti či cílů. Milostná intimita na fyzické úrovni by neměla být znesnadňována studem či strachem a na duševní úrovni ji lze chápat jako úctu a respekt k protějšku, přičemž výjimečností intimity mezi mužem a ženou je, že ji lze realizovat pouze ve dvou.

4.3 Partnerství

Jak uvádí Vágnerová (2007), partnerství se pro člověka v období rané dospělosti stává nejdůležitější variantou intimního vztahu. Může posloužit jako základ nové rodiny, a proto má mnohdy pro člověka v této životní etapě větší důležitost a význam než přátelství. Jak je již psáno výše, člověk, který si již prošel fází hledání vlastní identity, je schopen navázat intimní vztah s druhým jedincem. V těchto případech může vznikat tzv. párová identita, která je více než individuální identita a než pouhé soužití dvou lidí vedle sebe. Takové vztahy již získávají jinou kvalitu, než byla předešlá milostná dobrodružství, pro člověka se tak může stát způsobem osobního rozvoje a prostředkem k vlastní realizaci.

R. Sternberg (2013) vytvořil teorii partnerského vztahu, na základě které mohou vznikat různé typy vztahů a to kombinací tří důležitých vztahových složek, jimiž jsou intimita, milostná touha a připoutání. Lacinová, Michalčáková a Bouša (2009) ve svém výzkumu uvádějí, že pro většinu dospělé populace je šťastný a spokojený manželský vztah významnou hodnotou.

Volba trvalejšího partnera

Dle Vágnerové (2007) je výběr partnera dospělého člověka uskutečňován na základě toho, zdali partner splňuje určitá kritéria, která jsou žádoucí a předpokladem pro kvalitu a trvalost vztahu. Mezi tato kritéria spadají obecné, **sociokulturně podmíněné normy**, kam lze zařadit aktuální ideální model partnerského soužití nebo vliv tradice. Dále **individuální preference**, které vyplývají z osobnosti člověka samého a jsou ovlivněny životem, zkušenostmi či zážitky jedince, postoji, které směrem k partnerství zastává a hodnotou, kterou partnerskému soužití přičítá.

Poslední kategorií jsou **náhodné vlivy**, do kterých lze zařadit dobu setkání a naladění člověka na vytvoření partnerského vztahu. V životě člověka se objevují určité fáze, kdy je navazování partnerských vztahů lehčí z hlediska toho, že je k nim člověk více otevřen. Jsou to situace po rozchodu partnerů, na svatbách, po získání nové sociální pozice atd., ve kterých je jedinec schopen přijmout jakéhokoliv člověka, se kterým se setkají. Naopak jedinci, kteří dlouhodobě nemohou najít žádného trvalého partnera, své požadavky často stupňují, i když se objevuje i druhý pól, v jehož případě jedinci ze svých požadavků slevují (Vágnerová, 2007).

Hewstone a Stroebe (2006) také poukazují na to, že volba trvalého partnera je uskutečňována na základě podobnosti nebo komplementarity či jak tvrdí Plaňava (2000), na základě racionality nebo emotivity.

4.4 Zralost

Jak píše Langmeier a Krejčířová (2006), za jedno z kritérií dospělosti bývá považováno dosažení osobní zralosti, které je charakterizováno poněkud široce a lze si jen těžko představit, že by člověk mohl naprosto naplnit všechna kritéria. V následujícím výčtu je spatřován spíše jakýsi ideál, ke kterému člověk více či méně tihne a míří.

Zralý dospělý člověk by měl být především ekonomicky nezávislý na rodičích a vědom si své osobní a občanské odpovědnosti. Přijal soužití v páru a úkoly týkající se výchovy potomků, zároveň je i k dispozici svým stárnoucím rodičům. Měl by udržovat dlouhodobější přátelské svazky, seberealizovat se a mít zdravé sebevědomí, každý den vykonat určité množství práce, ale také umět odpočívat a vypnout. Být spolehlivý, zajímat se o blaho okolo, být schopen přijímat lásku a vykonávat běžný sexuální styk bez doprovodu negativních pocitů či zábran (Langmeier, & Krejčířová, 2006).

4.5 Sebepojetí

Hartl a Hartlová (2000) hovoří o sebepojetí jako o určité představě člověka o sobě samém, jehož součástí je i sebedůvěra. Sebepojetí, někdy také označované jako Já neboli Jáství (Kučera, 2013), je výčet představ a klasifikujících soudů, které o sobě člověk má Blatný a kol. (2010). Především se jedná o mentální reprezentace, Nakonečný (1995) pojímá sebepojetí jako synonymum slova sebehodnocení, jenž je zdrojem sebevědomí a sociální zkušenosti chápe jako rozhodující pro jeho utvoření.

Sebepojetí lze rozdělit do tří aspektů, jimiž jsou kognitivní, afektivní a konativní. Kognitivní hledisko Já se týká obsahu sebepojetí a lze do něj zařadit všechny informace, které o sobě jedinec má, utvářejících se především v procesu socializace. V emočním aspektu je formulován vztah k sobě samému, realizující se za pomoci hodnocení, a tento aspekt Já je ukotvený v pojmech jako jsou sebeúcta, sebehodnocení, sebevědomí, sebedůvěra apod. Konativní (též motivační, behaviorální) stránka uplatňující se v seberegulaci chování.

Plaňava (2000) poukazuje na moment utváření nového sebezpojetí, typického pro období, kdy se člověk začíná separovat od původní rodiny. Vztahy a kontakty s vrstevníky obou pohlaví jsou pro rozvoj nového sebezpojetí významné, zvláště heterosexuální vztahy, díky nimž má člověk příležitost zjistit a uvědomit si, pro koho je zajímavý, líbí se mu a jak to má naopak i on. Pakliže proběhne vše tak, jak má, získává jedinec pocit sebezpojetí a jistého potvrzení, že i on se může chápat jako erotický partner.

5 Život bez trvalého partnera

Manželství nebo dlouhodobější partnerské vztahy dostávají člověka do nejrůznějších sociálních skupin, které se pak stávají důležitou součástí jeho identity. Žije-li ovšem některý jedinec sám, v izolaci, chybí mu určitá složka této identity, ač si na druhou stranu ponechává větší osobní a sociální autonomii (Vágnerová, 2007).

Dříve se na jedince, kteří neuzavřeli manželství, popř. nežili v partnerském vztahu, shlíželo s opovržením, soucitem, či odsouzením a jedinec byl tak do určité míry značně sociálně stigmatizován. Dnes už je to jinak, neboť současná společnost (jak je tomu alespoň u nás) život bez partnera toleruje a objevují se také jiné, alternativní prvky partnerského soužití. Tento životní styl - a stupeň spokojenosti s ním – závisí na tom, zdali si jedinec takový styl sám zvolil a vyhovuje jeho osobním potřebám, nebo mu nevyhovuje, ale byl nucen si ho zvolit. (Vágnerová, 2007)

Vágnerová (2007) uvádí následující tři skupiny lidí žijících bez trvalého partnera, na které můžeme narazit mezi mladými dospělými:

- **Lidé žijící dobrovolně sami, kteří tuto formu preferují i do budoucna a vyhovuje jim.** Mezi takové důvody volby může patřit zaměření na kariéru spíše než na rodinný život, odlišná sexuální orientace či nezájem o intimní život, náboženské důvody nebo osobnostní vlastnosti.
- **Lidé prozatím preferující život bez partnera, kteří ho ovšem neodmítají a někdy v budoucnu ho plánují.** Tito lidé mohou být momentálně opět zaměřeni na kariéru a růst a oblast, zkoušejí vztahy s různými partnery či se chtějí plně věnovat svým zálibám. Chtějí si chvíli svobodně a nezávisle užívat

života a uspokojovat své individuální potřeby, bez toho aniž by museli brát ohled i na někoho jiného.

- Do třetí skupiny řadíme **jedince, kteří žijí život bez trvalého partnera, který si ovšem sami dobrovolně nevybrali**. S tímto stavem nejsou spokojeni, ale nenašli žádného vhodného partnera, s kterým by mohli žít. Tito lidé podléhají nižšímu sebehodnocení, izolaci i nejistotě. Spadají sem jak jedince, kteří jsou nějakým způsobem handicapovaní, tak i ty, kteří se rozvedli nebo ovdověli a nového partnera se jim nedaří najít.

5.1 Singles a důvody života bez partnera

Lidé žijící bez trvalého partnera jsou v dnešní době také označováni jako „singles“. V sociologii se setkáváme s definicí, která popisuje singles jako lidi, kteří nechtějí vstupovat do manželství z důvodu, že jim život o samotě vyhovuje. K tomu vede většinou větší možnost věnovat se jak kariéře či osobním zálibám, tak i možnost zažít a vstupovat do více sexuálních vztahů. Tito lidé se ale často setkávají s pocity osamocení a izolace, ústící zejména ze společenského tlaku, mezi který řadíme i kontakt s vrstevníky, kteří již rodinu mají (Jandourek, 2012).

Psychologie nabízí vysvětlení z jiného úhlu pohledu. Single pochází z anglického slova a jeho překlad do češtiny znamená „jednotlivý, jediný, svobodný“, tento jedinec žije osaměle jako důsledek svého svobodného rozhodnutí, často má pravidelné sexuální kontakty a tento život bez závazků mu vyhovuje (Hartl, & Hartlová, 2009).

Jak píše Montoussé a Renouard (2005), život bez trvalého partnera, který v jiných společnostech na světě vůbec neexistuje nebo není možný, se stává charakteristický pro západní společnost. Formu svobodného soužití lze podle nich chápat buď jako odmítání sňatku či jako předstupeň oficiálního sňatku.

Ač by se mohlo zdát, že klasické pojetí partnerství a rodiny ustupuje jiným, alternativním formám, jak uvádí Možný (2002), čtyři z pěti českých obyvatel stále hodnotí založení šťastné rodiny za to nejdůležitější ve svém životě. Kuchařová (nedat.) ve své práci zaměřené na českou populaci zmiňuje, že lidé si stále staví rodinu na hlavní místo svého hodnotového žebříčku a nachází v ní smysl svého života, zároveň ale přibývá bezdětných lidí nebo těch, kteří nemají celoživotně žádného trvalého partnera.

III. Praktická část

6 Metodologický rámec

6.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Teoretická práce poskytuje mnoho podkladů dokazujících, že absence trvalého partnera v životě sebou může přinášet pocit osamocení, bezsmyslnosti a tlak společnosti či úzkého sociálního prostředí, který je způsobem vývojovými úkoly, jinými slovy co se od kterého jedince v konkrétním věku očekává. Cílem našeho výzkumu je tedy popsat a porozumět okolnostem, které vedou lidi v období mladé dospělosti k volbě života bez partnera, porozumět tomu, jak účastníci vnímají smysl svého života v souvislosti s absencí partnera, a které hodnoty ve svém životě uznávají.

Vzhledem k tématu bakalářské práce byly stanoveny následující výzkumné otázky:

VO 1.: Jaké okolnosti vedli respondenty k volbě života bez partnera?

- VO1.1: Jaká pozitiva a negativa spatřují respondenti ve způsobu života bez partnera?

VO 2.: Jak respondenti vnímají smysl svého života v souvislosti s absencí trvalého partnera?

VO 3.: Jaké hodnoty uznávají respondenti, kteří žijí bez trvalého partnera?

6.2 Typ výzkumu

Vzhledem ke zkoumané problematice bylo pro účely naší práce využito kvalitativního výzkumu. Jak poukazuje Slezáčková (2012), smysluplnost života lze měřit jak kvalitativní, tak kvantitativní cestou. Kvantitativní cestou se lze dobrat výsledků pomocí sebeposuzovacích škál a dotazníků, ale mezi nejčastější metody patří analýzy obsahu rozhovoru, zápisků či životních příběhů, jak umožňuje právě kvalitativní výzkum.

Kvalitativní výzkum je v psychologických vědách využíván k popisu, analýze a interpretaci fenoménů či vlastností, jenž nelze díky jejich povaze měřit (Mioviský, 2006).

Jak píše Hendl (2005), v typickém případě je na počátku kvalitativního výzkumu zvoleno jeho téma a následně jsou určeny základní výzkumné otázky. Z tohoto důvodu je někdy považován za pružnější, neboť výzkumník může v průběhu sběru dat či jejich analýzy upravovat či doplňovat výzkumné otázky.

V průběhu výzkumu se výzkumník seznamuje s novými lidmi či terénem a to přímo v prostředí, kde se něco děje. Sběr dat a jejich analýza probíhá současně v delším časovém intervalu – kontakt je tedy delší a intenzivnější. V kvalitativním výzkumu se používají především málo standardizované metody k získání dat a tato data jsou tvořena především slovy či textem (Švaříček, & Šedřová, 2010). Může jít o různé poznámky z pozorování, přepisy rozhovorů, rozhovory, fotografie, videozáznamy, deníky aj., díky nimž je zajištěno přiblížení všedního života zkoumaných jedinců nebo jevu. Hlavním nástrojem je ovšem sám výzkumník, který data analyzuje a interpretuje. V jeho snaze je pochopení aktuálního dění, významů a podrobný popis toho, co pozoroval nebo zaznamenal (Hendl, 2005).

Mezi hlavní přednosti kvalitativního výzkumu patří především podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny či fenoménu, možnost provádět výzkum v přirozeném prostředí, navrhnout teorie, studovat procesy a umožnění hledání souvislostí. Jeho nevýhoda spočívá v reprezentativnosti, která nemusí být aplikovaná na populaci či do jiného prostředí, dále časová náročnost, těžší testování hypotéz a teorií a v nespolední řadě mohou být výsledky ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi (Hendl, 2005). Výsledky kvalitativního šetření bývají v podobě podrobného popisu jednotlivých případů, jak píše i Hartl a Hartlová (2000).

6.3 Výběr respondentů a metoda sběru dat

Ještě před samým začátkem výzkumu byla provedena pilotní studie (Mioviský, 2006), v rámci které bylo naší snahou zjistit, jak respondenti chápou položené otázky, které otázky jsou přebytečné a naopak. Toto šetření bylo realizováno za pomoci dvou respondentů, kteří se posléze neúčastnili samotného výzkumu.

Posléze probíhal výběr respondentů na sociálních sítích a s ohledem na jejich bezpečnost ho nelze více specifikovat. Pro náš výzkum bylo využito účelového výběru, který jak píše Mioviský (2006), je nejpoužívanějším právě v kvalitativním výzkumu a svojí povahou je nepravděpodobnostní. Účelovým výběrem je nazván takový postup, kdy cíleně vybíráme účastníky výzkumu dle kritérií, jež by měli respondenti splňovat a která vychází z názoru

výzkumníka na to, kolik a jakých respondentů bude do výzkumu zahrnuto. Takovýmto kritériem může být určitá vlastnost či příslušnost k určité sociální skupině. Badatel tedy do výzkumu zahrne pouze ty účastníky, kteří splňují daná kritéria a jsou ochotni se výzkumu zúčastnit.

Jako metoda sběru dat byl vzhledem k našemu výzkumnému problému využit rozhovor, jenž je nejčastější a současně nejobtížnější metodou sběru dat právě v kvalitativním výzkumu (Miovský, 2006). Někdy se používá označení hloubkový rozhovor, jenž je charakteristický nestandardizovaným dotazováním nejčastěji jednoho účastníka výzkumu jedním výzkumníkem a to za pomoci několika otevřených otázek. Za pomoci takového rozhovoru jsou zkoumáni členi určitého prostředí či specifické sociální skupiny, badatel tak může „porozumět pohledu jiných lidí, aniž by jejich pohled omezoval pomocí výběru položek v dotazníku“ (Švaříček, 2010, 159 – 160).

Mezi hlavní typy hloubkového rozhovoru patří polostrukturovaný, nestrukturovaný (Švaříček, 2010) a strukturovaný rozhovor (Hendl, 2005). Pro naše účely byl využit právě polostrukturovaný rozhovor, jenž vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek, ale jejich pořadí se příliš striktně nedrží, badatel tak může měnit jednotlivé pořadí otázek podle vhodnosti a možností rozhovoru (Miovský, 2006).

Každý takový rozhovor by měl být tvořen nejprve úvodními otázkami, kde probíhá především představení badatele, jeho výzkumu, ujištění o anonymitě, bezpečí a zajištění informovaného souhlasu. Úvodní otázky by měly být jednoduché a měly by dávat najevo empatii s účastníkem. Hlavní otázky jsou jádrem rozhovoru a snaží se nabádat dotazovaného, aby hovořil o tématech, které tvoří ústřední jádro výzkumu. V neposlední řadě jsou to ukončovací otázky, které jsou důležitou součástí každého rozhovoru a neměly by být omezeny pouze na jednu větu (Švaříček, 2010).

Rozhovor byl doplněn o seznam Hierarchie hodnot, jenž byl převzat z Smékala (2002) a upraven dle aktuální doby. Položka „zralá láska“ byla změněna na „partnerský život“, byla přidána položka „kvalitní vzdělání“, „zdraví“, „manželství, děti“, „kariéra“ a „současná rodina“ (viz. příloha č. 2). Tento seznam hodnot byl do výzkumu zahrnut z důvodu, aby si účastníci výzkumu mohli lépe představit, co pod pojmem hodnota chápají.

6.4 Etické otázky výzkumu

Jak píše Švaříček a Šed'ová (2010), u každého výzkumu je zapotřebí řešit určité etické otázky. Etické zásady výzkumu nejsou formulovány jako přesná pravidla, ale jsou tzv. principy, se kterými se lze konfrontovat.

Do této kategorie spadá zejména důvěrnost, která je chápána tak, že nebudou zveřejněna žádná data, která by jakkoliv umožnila čtenáři identifikovat účastníky výzkumu. Výzkumník by měl účastníky o této skutečnosti informovat a opravdu ji dodržovat. Zásadní je zde požadavek, aby nedošlo k žádné újmě účastníků výzkumu, to znamená i fakt, že získaná data by neměla být volně přístupná nikomu dalšímu (Švaříček, & Šed'ová, 2010).

Další samostatnou kategorií je informovaný souhlas (někdy též poučený souhlas) od účastníků výzkumu, jenž by měl být nějakým způsobem zdokumentovaný (nahraný na diktafon, vyplněný ve formuláři). Informovaný souhlas znamená, že účastník šetření s výzkumem souhlasí, je obeznámen s povahou výzkumu, jeho účelem a s následným nakládáním s daty.

6.5 Metoda zpracování a analýza dat

Všichni účastníci výzkumu byli obeznámeni s jeho účelem, průběhem a s tím, jak bude s daty nadále nakládáno, souhlasily též s nahrávkou rozhovoru na diktafon. Většina respondentů si nepřála, aby byl celý přepis jejich rozhovoru součástí bakalářské práce z důvodu, že by je mohl někdo poznat, jejich přání bylo samozřejmě vyhoveno. Byli také informováni o možnosti kdykoliv od výzkumu odstoupit či neodpovídat na některé otázky a následně byl od nich získán informovaný souhlas (Švaříček, & Šed'ová, 2010). Všichni účastníci výzkumu souhlasili nebo sami nabídli tykání, nejkratší rozhovor trval 36 minut a oproti tomu nejdelší 1 hodinu a 12 minut.

Záznam rozhovoru byl následně přepsán, aby mohl být použit pro pozdější analýzu a interpretaci dat. Tento převod netextové povahy dat do textové se nazývá transkripce, která může mít několik podob, lišících se zejména podle podrobnosti transkripce, jenž se odvíjí od cíle práce. Jednotlivé přepisy jsem upravovala do vhodné podoby, abych mohla zahájit jejich kvalitativní analýzu dat. Mezi takové úpravy dat patří redukce prvního řádu, jejímž cílem je učinit přepis plynulejším a usnadnit tak analytickou práci s ním.

Tento postup je charakteristický očištěním textu od slovní vaty, vynechání částí vět, které samy nenesou žádnou další informaci a to v případech, kdy nepracujeme s dílčími projevy mluveného slova, jako jsou pauzy, zvuky apod., ale pracujeme pouze s obsahem (Miovský, 2006). Text byl očištěn od veškerých názvů měst, jmen, zařízení a nahrazen fiktivními jmény.

Následně bylo využito otevřeného kódování, techniky vyvinuté v rámci zakotvené teorie (Strauss, & Corbinová, 1999), jenž se efektivně využívá v kvalitativních výzkumech. V rámci otevřeného kódování jsou „*údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem*“ (Švaříček, & Šedřová, 2010, 211). Jinými slovy – text je rozdělen na jednotky (slova, věty, odstavce), kterým jsou přiděleny kódy a s těmi pak výzkumník dále pracuje (Švaříček, & Šedřová, 2010).

Rozhovory byly následně rozděleny do několika základních kategorií, které budou uvedeny níže v kapitole o výzkumných kategoriích.

7 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvoří skupina lidí obou pohlaví v mladém věku, kteří z nejrůznějších důvodů žijí delší dobu bez partnera a aktivně ho nevyhledávají. Vzorek byl nejprve tvořen pěti respondenty, ale vzhledem ke kvalitě dat bylo od jednoho respondenta následně upuštěno a výzkumný soubor je ve výsledku sestaven ze dvou mužů a dvou žen.

Karel – Karlovi je 24 let, vystudoval střední odbornou školu s maturitou a v období, kdy probíhalo výzkumné šetření, byl čerstvě nezaměstnaný. Bez trvalého partnera je cca 6 let a jeho motivací k rozhovoru byla možnost ujasnit si některé věci a nahlas si odpovědět na otázky, které se bojí sám sobě položit.

Agáta – Agátě je 22 let, má vystudovanou vysokou školu a její motivací k výzkumu byla snaha pomoci. Na základě absence partnera byla též zařazena do výzkumu.

Honza – Honza se zúčastnil studie na základě svého zájmu o výzkum této problematiky, jeho snahou bylo pomoci s výzkumem. Momentálně je studentem vysoké školy.

Lenka – Lence je 21 let, má vystudovanou střední odbornou školu s maturitou a momentálně se plně věnuje zaměstnání, bez trvalého partnera byla v době výzkumu přes půl roku.

8 Výzkumné kategorie

Níže si uvedeme několik kategorií, které byli předmětem našeho zkoumání a souvisí s výše uvedenými výzkumnými otázkami.

8.1 Oblast vztahující se k hodnotám

Této oblasti se věnuje několik otázek, týkajících se především vysvětlení respondentem zvolených hodnot, způsobu života dle uvedeného hodnotového žebříčku a vyjmenování hodnot, které jsou pro respondenty důležité v oblasti mezilidských vztahů. Zajímala nás také otázka, zdali je možnost, že zvolený hodnotový žebříček je nějakým způsobem ovlivněný absencí trvalého partnera.

Obecně lze v této kategorii poznamenat, že žádný z respondentů nezahrnul do svého hodnotového žebříčku (tedy deseti zvolených hodnot, jež jsou pro respondenty nejdůležitější) kariéru a kvalitní vzdělání (přidané hodnoty do původního seznamu), z původních hodnot seznamu nebyla u nikoho zahrnuta demokracie, krása, dobro lidstva a tolerance.

Žádný z respondentů neměl problém s určením deseti pro ně nejdůležitějších hodnot, většina z nich uváděla, že je mají momentálně ujasněné, pouze jednomu z nich se zdáli pojmy příliš široké, ač možnosti upravit jejich znění či doplnit chybějící, nevyužil. Respondentům spíše vadilo následné seřazení hodnot od jedničky po desítku dle důležitosti, jelikož některým hodnotám by dali stejné číslo, a bylo tak pro ně těžké se rozhodnout. Všichni z účastníků svůj zvolený hodnotový žebříček vztahovali k momentální situaci, odrážel tedy jejich aktuálně uznávané hodnoty, ač se mezi nimi objevovaly i ty, které byly pro respondenty důležité jak pro momentální situaci, tak i do budoucna.

Hodnotové žebříčky

Všichni respondenti zařadili do svého hodnotového žebříčku hodnoty opravdového přátelství a života plného zážitků. Dále se objevovaly hodnoty typu: zdraví, moudrosti, úcty k sobě, majetku, pocitu naplnění, dobra nejblížších či současné rodiny a vnitřní harmonie. Žádný respondent mužského pohlaví nezařadil do svého žebříčku hodnotu partnerství, naopak respondentky ženského pohlaví umístily hodnotu partnerství na příčky 5 a 6, v kontextu deseti možných hodnot tedy na průměrné umístění. Respondentka Agáta si v průběhu sestavování svého žebříčku hodnot uvědomila, že hodnotě partnerství přisoudila jiný význam, než původně zamýšlela: „*Překvapilo mě akorát to, že jsem ten partnerský život měla původně mít asi až na třetím místě a pak jsem si uvědomila, že bych ho měla mít asi výš, tak jsem ho posunula aspoň na pátý...*“.

Pro Lenku představuje partnerství jednu z nejdůležitějších hodnot v jejím životě, sama říká, že: „*Partnerský život, to je hodně důležitá věc, protože... u mě v životě je to jedna z nejdůležitějších priorit si někdy v budoucnu najít partnera. Dobrého partnera, s kterým budeš řešit problémy... je to člověk, kterej bude asi nejbliž zase k tobě, můžeš s ním řešit úplně všechno.*“, ač hodnotu partnerství umístila až na příčku s číslem šest.

Účastníci Agáta a Karel chápou všechny zvolené hodnoty jako takové, na kterých se musí nějaký způsobem pracovat, nejsou pro ně tedy samozřejmostí. Pro Lenku představují majetek, zdraví, život plný zážitků a společenský život hodnoty, jenž může ovlivňovat a přímo na nich pracovat, naopak partnerský život, dobro nejblížších a opravdové přátelství staví spíše do pozice hodnot, které příliš ovlivnit nejdou. Spravedlnost a opravdové přátelství jsou samozřejmostí pro Honzu, který oproti tomu může pracovat na hodnotách, jako jsou život plný zážitků, společenské uznání a všestranný rozvoj osobnosti.

Zde jsou uvedeny hodnotové žebříčky jednotlivých respondentů, přičemž hodnoty s číslem 10 mají nejvyšší umístění:

Tabulka č. 1: Hodnotové žebříčky respondentů

Pořadí hodnoty	Karel	Agáta	Honza	Lenka
10	úcta k sobě	současná rodina	život bez starostí	zdraví
9	naprostá nezávislost	zdraví	moudrost	vnitřní harmonie
8	všestranný rozvoj osobnosti	štěstí mých nejbližších	tvořivost	současná rodina
7	zdraví	opravdové přátelství	společenské uznání	dobro nejbližších
6	opravdové přátelství	úcta k sobě	dobro nejbližších	partnerský život
5	vnitřní harmonie	partnerský život	život plný zážitků	opravdové přátelství
4	pocit naplnění, uskutečnění	život plný zážitků	opravdové přátelství	manželství, děti
3	tvořivost	spravedlnost	spravedlnost	majetek
2	moudrost	pocit naplnění, uskutečnění	všestranný rozvoj osobnosti	společenský život
1	život plný zážitků	majetek	moc	život plný zážitků

Úcta k sobě

Hodnotu úcty k sobě považují za důležitou dva z respondentů, Karel, jenž ji staví na nejvyšší příčku svého žebříčku a Agáta, která tvrdí, že je pro ni poměrně novou hodnotou získanou až v posledním roce. Tuto hodnotu chápe jako pozitivní hodnocení sebe sama a úcty k sobě, jež je důležitá i ve všech partnerských vztazích.

Naprostá nezávislost

Naprostou nezávislost do svého žebříčku zařadil pouze Karel. Chápe ji jako nezávislost časovou, ale i finanční a skepticky se staví ke společnosti, která podle něj tuto hodnotu ovlivňuje v negativním slova smyslu.

Všestranný rozvoj osobnosti

Všestranný rozvoj osobnosti považují za důležitý pouze respondenti mužského pohlaví, Karel a Honza. Oba dva tuto kategorii ovšem blíže nespecifikují a její název jim přijde všeříkající.

Zdraví

Hodnotu zdraví zahrnuli všichni respondenti kromě Honzy. Pro Karla není nejdůležitější hodnotou a s nadsázkou tvrdí: „...protože mám ted' rýmu a můžu s ní existovat... (smích)“, i když z rozhovoru posléze vyplývá její důležitost, protože jak sám i později dodává: „...protože když nejsi zdravá, tak pro tebe víceméně celej tendle seznam... končí“. Obdobně jako Karel ji chápe i Lenka, pro kterou je nejvyšší hodnotou a bez ní není možno budovat hodnoty níže uvedené. Agáta chápe zdraví jako něco, čeho se jí i jejímu blízkému sociálnímu okolí příliš nedostává, možná právě proto ji umísťuje na druhou nejvyšší pozici.

Opravdové přátelství

Opravdové přátelství do svého seznamu zahrnuli všichni účastníci. Představí si pod ní člověka, s kterým si mohou nejen otevřeně popovídat o čemkoliv, ale na kterého se mohou spolehnout a svěřit se mu.

Vnitřní harmonie

Tuto hodnotu zahrnuli pouze dva z respondentů – Karel a Lenka. Pro Lenku představuje stav bez vnitřního napětí, rozpolcenosti a hlubších negativních pocitů, což podle ní následně ovlivňuje nejen lidi kolem sebe, ale také potencionální partnerský vztah. Karel ji umístil do svého žebříčku zřejmě z důvodu, že se mu jí v poslední době nedostává, ale moc by si ji přál.

Pocit naplnění, uskutečnění

Pocit naplnění chápe Agáta jako představu života a každého dne prožitého naplno, pro Karla zase představuje hodnotu nějakého vytyčeného cíle, kterého člověk dosáhne a je naplněn příjemnými pocity z jeho zdoání. Ostatní účastníci ji do svého seznamu nezahrnuli.

Tvořivost

Hodnotu tvořivosti oceňují pouze respondenti mužského pohlaví. Honza ji chápe jako možnost sám něco vytvořit a nemrhat svým časem bezsmyslně. Z rozhovoru dále vyplynulo, že tvořivost je podle Karla nejvíce ovlivněna nejen systémem a společností, ale také vztahem, kariérou a rodinou, což jsou hodnoty, které do svého seznamu nezařadil a jež ji podle něj nejvíce ohrožují.

Moudrost

Hodnotu moudrosti do svého seznamu umísťují pouze Honza a Karel. Karel ji nedokáže více specifikovat a pro Honzu představuje schopnost člověka uvědomit si a zhodnotit vlastní jednání a jeho případné dopady na ostatní.

Život plný zážitků

Všichni účastníci považují za důležitý život plný zážitků, který chápou jako nepromarněný život na jednom místě, popř. doma před televizí. Pro Agátu jsou zážitky důležité, představují pro ni zpestření všedního života, jenž ho tvoří zajímavým a může se díky nim odreagovat. Pro Lenku sice představují zážitky a s nimi spojené příjemné vzpomínky, ale umí si představit život i bez nich, jsou pro ni spíše příjemným zpestřením. Karel a Honza se shodují v tom, že pro ně představuje možnost vzpomínat a prožít neobvyklé chvíle, kterými zaplňují svůj život.

Současná rodina

Současná rodina představuje pro Agátu záchranný ostrov, jistotu, ke které se může vždy obrátit v případě nouze či potřebě pomoci. Pro Lenku je důležité zejména štěstí a spokojenost její rodiny, které zpětně ovlivňuje i ji samotnou. Karel a Honza tuto hodnotu nezahrnuli.

Partnerský život

Tuto hodnotu opět zahrnuly pouze Lenka s Agátou. Pro Lenku představuje vůbec nejdůležitější hodnotu v životě, díky níž by mohla později uskutečnit i hodnotu manželství a děti, která je pro ni taktéž důležitá, ale jak tvrdí: „...ale můžou se stát různé věci, ale tak asi se nezblázním, nebo vadilo by mi to, kdybych neměla děti, ale co se dá dělat“. Agáta chápe partnerský život jako „mít jednoho člověka na všechno“, někoho, na koho se může spolehnout, což pro ni představuje poměrně nové chápání této hodnoty, neboť její

dřívější pojetí této hodnoty bylo ovlivněno blízkým sociálním okolím a tím, že partner je prostě „něco“, co stojí za to „mít“.

Spravedlnost

Spravedlnost je pro Agátu obecná představa spravedlnosti ve světě, jenž jí zaručuje pocit bezpečí a vnitřního klidu, i když se poslední dobou přesvědčuje o tom, že ne vždy funguje tak, jak má. Taktéž pro Honzu, který se v souladu s ní snaží chovat vůči ostatním a očekává, že jeho chování mu bude opláceno stejným způsobem. Ostatní respondenti ji nezařadili.

Majetek

Majetek přímo souvisí a ovlivňuje existenci a uskutečnění ostatních hodnot (život plný zážitků, vnitřní harmonii apod.), jak je tomu u Lenky a stejně tak i u Agáty, která se bojí možnosti jeho nedostatku. Honza se této hodnoty nepřímo dotýká, když hovoří o smysluplnosti života, který pro něj mimo jiné představuje právě skutečnost nemuset se obávat o finanční nouzi.

Život bez starostí

Život bez starostí představuje nejdůležitější hodnotu pro Honzu, který ji jako jediný umístil do svého seznamu. Představuje po něj spokojenost, která jako taková je pro něj velmi důležitá.

Hodnoty týkající se partnerství a mezilidských vztahů

Při otázce, které hodnoty jsou pro respondenty důležité v oblasti partnerství a mezilidských vztahů, hovořili účastníci převážně o toleranci, důvěře a moudrosti. Karel chápe toleranci a moudrost následovně: *„Protože když je člověk moudřej tak... si dokáže víceméně vysvětlit proč a jak to ten člověk dělá. Nebo... nikdo nedělá nic bez důvodu a když seš moudrá, tak si řekneš přesně tolencto: že to ten člověk nedělá bez důvodu. A kdyby se todle naučili všichni lidi, tak by se na sebe dokázali koukat trošku jinak a líp. A... když už se na to začnou takhle koukat, tak jim to může vadit a k tomu potřebujou tu toleranci.“*

Dva z respondentů se shodují v tom, že jejich žebříček hodnot je ovlivněný momentální absencí partnera. Lenka v souvislosti s tímto uvádí: *„tak některý věci teďka upřednostňuju víc samozřejmě, než ten partnerskej život. Třeba by se to úplně*

změnilo, žejo, kdybych toho partnera měla.“. Agáta je přesvědčena, že její žebříček by se ani za přítomnosti partnera v jejím životě nezměnil. Zatímco Karel vyjadřuje spíše skeptický pohled a není si sám jistý: „Jsem šest let, sám. Možná už dýl... no? Šest let, nějak tak. Pět šest let. Takže... je to možný, ale už jsem se v tom asi třeba sám ztratil. Takhle to je.“.

Z rozhovorů též následně vyplynulo, že každý respondent je otevřen změně svého žebříčku v případě partnerského vztahu.

8.2 Oblast vztahů

V této oblasti nás nejvíce zajímal respondentův aktuální pohled na partnerství, jeho postoj k němu. Dále okolnosti či důvody, jež vedly k životu bez trvalého partnera. Pozitivní a negativní stránky takového způsobu života a s ním i související sebehodnocení. V neposlední řadě nás zajímalo, zdali tento způsob života vnímají respondenti jako vlastní volbu či nikoliv.

Aktuální postoje k partnerství

I přesto, že kritérium pro výzkum bylo jednoznačně stanoveno momentálním stavem bezpartnerství a jeho aktivním nevyhledáváním, z realizovaných rozhovorů vyplynulo, že většina účastníků po partnerském vztahu touží a nebrání se mu. Honza se partnerskému vztahu nebrání, dokonce přiznává, že partnerský vztah stále vyhledává, neúspěch spíš spatřuje v nenalézání někoho vhodného.

Lenka spatřuje příležitost k partnerskému vztahu ve většině kontaktů s mužským pohlavím. Následně je často zklamaná reakcemi druhého pohlaví a hněvá se sama na sebe, že ve většině takových kontaktů hned hledá něco víc. Sama přiznává: „Co mě na sobě docela štve je, že čím dýl jsem bez partnera, tak... kdykoliv někoho potkám nebo kdykoliv mi někdo napíše, tak v tom vidím nějakou příležitost, že bych s ním třeba mohla bejt a už nad tím jako začnu přemýšlet. A pak třeba když to nevýjde tak o to víc jsem zklamaná. Čím dýl jsem prostě bez toho kluka...“. Se současnou situací je značně nespokojená, nicméně je stále plna optimismu.

Oproti tomu Agáta je se současným stavem spokojena a vyhovuje jí její aktuální autonomie. Hovoří také o touze a možnosti zvýšit si své sebevědomí, které je důležité

k tomu, aby mohla navázat plnohodnotný vztah. „A hlavně cítím potřebu si pořádně "dobudovat" to svoje sebevědomí, protože cítím, že kdyby přišel někdo, kdo by mi ho chtěl zase srazit, tak by se mu to ještě pořád mohlo docela snadno podařit, takže to je taky důvod, proč nikoho nechci...“.

Extrémním případem se jeví Karel, který pociťuje absolutní nedůvěru k partnerství obecně. Jedná se tak především díky předešlým zkušenostem a četným zklamáním.

Důvody života bez partnera

Pro Karla s Agátou jsou rozhodujícím faktorem především minulé zkušenosti, pro Agátu pak ještě zkušenosti z blízkého sociálního prostředí a nevěra, se kterou se setkala v jednom ze svých posledních vztahů. Karel v tomto případě zaujímá rázné stanovisko, které dokládá následující výrok: „No... ty jenž jsem měl rád, tak mi utekly... nedokázal jsem... ať už prostě mojí vinou nebo prostě... nějakou cizí vinou, tak mi utekly a nevěřím jakoby... nevěřím už tomu. Je to zkušeností. A hlavně... vystřídal jsem strašně moc partnerek... zadanejch nezadanejch... slyšel jsem tolik lží, tolik lží jsem jakoby byl u nich, když vznikaly, že... tomu už nevěřím.“.

Honza s Lenkou spíše pociťují malé nebo téměř žádné příležitosti k navázání nových kontaktů a následně partnerských vztahů. V tomto ohledu vnímá Lenka vinu společnosti, pociťuje tlak díky množství sociálních sítí, které neumožňují kontakt tváří v tvář. Sama s povzdychem dodává: „V dnešní době to ani nefunguje tak, když je nějaký debilní facebook a mobil a tohle, že se lidi jen tak seznamují na ulici, už to takhle prostě nefunguje jako to fungovalo dřív...“. Neúspěch v hledání partnera spatřuje také v charakteristice svých zájmů, které jsou spíše samotářského typu.

Všichni z účastníků chápou svůj život bez partnera jako svou vlastní volbu, nebo tomu tak bylo alespoň zpočátku, jak uvádí například Lenka. Karel na tuto otázku zpočátku reaguje rázně a přerušuje mě, nicméně po krátkém zamyšlení uznává, že tento způsob života je zřejmě opravdu jeho vlastní rozhodnutí: „Nebo... asi jo, jo, je to volba asi. Jo! Je to volba. Protože když si člověk nezvolí, že chce být sám, tak s někým je asi. Z mého pohledu. Já s tím nemám problém. Já můžu mít kdykoliv někoho a navázat si s ním vztah. Ale nebyl by to ten vztah... třeba pro něj jo, ale pro mě né, takže je to volba“.

Pozitivní a negativní stránky života bez partnera

V pozitivních aspektech života bez partnera se respondenti jednoznačně shodují v neomezených možnostech s nakládáním volného času. Jako klad berou také skutečnost, že v jejich jednání nemusí brát ohled na případného partnera, z jejich vyprávění lze pocítit radost z osobní autonomie. Všichni respondenti považují za kladné stránky bezpartnerství možnost trávit volný čas se svými přáteli v mnohem větší míře, než by tomu bylo v životě s partnerem.

Naopak negativní stránky života bez partnera se u všech respondentů vyznačují převážně pocitem samoty a smutku, nemožností „mít jednoho člověka na všechno“ a někoho, o koho se mohou opřít. Lenka v tomto případě pociťuje velký tlak ze strany zadaných přátel, jenž podkládá tvrzením: „...*takže je to takový „ale já nikoho nemám“ – „no tak si někoho sežeň“, ale kde, kde si mám někoho sehnat?“*

Jako další negativum vnímají respondenti omezené množství sexuální aktivit. Lenka vnímá příležitostné sexuální kontakty takto: „*to je to samý se sexuálním životem, žejo, protože... nemáš s kým spát, když nemáš partnera, žejo, tak ti chybí ten sex, a pak si musíš vybrat prostě. Někoho potkáš a buď se s nim hned vyspíš a rovnou můžeš škrtnout ten partnerskej život a ukojíš tu svoji potřebu anebo to budeš budovat dál, ale to je další věc, co já s ní mám problém, protože přesně se s někým třeba vyspím a už to dál nikam nevede a já jsem z toho potom zklamaná, protože jsem se k tomu upla, zase, jo, takže to je úplně na nic.“*. Oproti tomu Karel se vyznačuje protichůdným názorem. Příležitostné sexuální kontakty chápe spíše jako fyzické uspokojení svých potřeb. „*no, ty co prochází mezi tím, tak jsou jenom prostě jen fyzický upotřebení. To že někdy prostě potřebuješ sex, někdy potřebuješ společníci do... do společnosti. Jsou jakoby situace kam se nehodí jít sám. (pauza) Tak prostě se nějaká najde. Ale není to rozhodně žádná citová věc. A... bohužel někdy se stane, že z její strany to třeba propuklo, ale z mé strany vůbec.“*

Partnerství a smysl života

Z rozhovorů s některými respondenty přímo vyplynulo, že v životě s trvalým partnerem spatřují smysl svého života, jako je tomu třeba u Lenky s Honzou, pro které představuje celkové naplnění lidského života. Pro Agátu představuje partnerství důležitou část života především proto, že byla svědkem nespokojenosti a negativních pocitů

ostatních lidí, kteří strádali absencí trvalého partnera. Karel tento smysl v partnerství nespatřuje, ale jak s nadsázkou dodává, ani v samotě ne.

Sebehodnocení a absence partnera

Karel s Lenkou ve svých rozhovorech otevírají otázku absence partnera a s ním spojeným sebehodnocením. Lenka sama s nadsázkou hovoří o svých častých otázkách, které se jí vynořují: „...*jsem hnusná nebo jsem debilní nebo jsem divná nebo proč jsem sama. Protože si nepřipadám, že jsem nějaká ošklivka, že bych prostě musela být bez kluka...*“. Ruku v ruce s šestiletou absencí trvalejšího partnerského svazku Karel hovoří o své neschopnosti zvyknout si na někoho trvalého: „*zvlčel jsem prostě. Tadyty lidi, který přecházej ze vztahu do vztahu... a já si myslím, že to je většina lidí, který jakoby... jsou zvyklý na to být s partnerem, kor v tomle věku... tak sou zvyklý na to mít někoho. A já na to zvyklej nejsem a... je těžký se do toho jakoby zařadit...*“. Z rozhovoru dále vyplynulo, že si neumí představit trvalejší partnerský vztah s někým jiným a to především z důvodu svého citového upoutání na partnera, které je jemu samotnému nepříjemné. Pochmurně hovoří i o tom, že by to s ním ten druhý neměl jednoduchý, a proto se nechce do žádného vztahu tlačit. „*Už dlouho si to nedovedu představit, že bysem měl nějaký vztah. Nevím proč, ale asi bysem to ani nikomu neudělal...*“.

8.3 Oblast vztahující se k vnímání smyslu života

Této oblasti jsme věnovali několik otázek, které se týkaly především toho, jakou mají respondenti představu o smyslu života, co je pro ně konkrétně takovým smyslem, jak si představují člověka, jenž žije smysluplný život, pocíťované smysluplnosti a možného ovlivnění smyslu života důsledkem nepřítomnosti trvalého partnera.

Představa o smyslu života

Z části rozhovoru, jenž byl zaměřen na smysl života, vyplynulo, že pouze účastnice Agáta pocíťuje a vnímá svůj život jako smysluplný. Co se týče představ o takovém smyslu života - pro Lenku představuje smysl nalezení někoho, s kým bude v životě spokojená a bude s ním moct založit rodinu a mít děti. Smysluplný život pro ni také představuje finanční a materiální zajištěnost, pocit, že něco dokázala a vybudovala. Agáty představa o

smyslu života je v užívání nejen velkých momentů, ale i každodenních maličností, jen jsou podle ní v životě také důležité. „*Prostě se tím životem tak nějak prosmát, užít si ho, vyzkoušet všechno co se dá a tohle všechno i šířit na ostatní lidi, aby si uvědomili, že ten smysl není v penězích a tak...*“. Hovoří také o značném tlaku okolí, jenž vnímá, a který se podle ní zaměřuje právě spíše na velké úspěchy, peníze apod. Honzova představa smysluplného života je v nenáročné práci, finanční zajištěnosti, životě bez starostí a potenciální partnerce.

Představa člověka, který žije smysluplný život, je pro Karla taková, že žije v souladu se svými zvolenými hodnotami. Stejného názoru je i Honza, pro kterého takový člověk dělá hlavně to, co sám dělat chce a co ho baví. Pro Agátu je to člověk, jenž si v mládí naplno užívá, hojně cestuje, dělá práci, která ho baví a později se usadí a založí rodinu. Takový člověk, který když se ohlédne za sebe, nelituje žádného prožitého dne. Lenka žádnou konkrétní představu nemá, neboť si myslí, že smysluplnost každého člověka je velmi individuální.

Absence partnera a vnímání smyslu života

Realizované rozhovory poukazují na skutečnost, že absence trvalého partnera má určitý dopad na prožívání smysluplnosti respondentů. Agáta tuto skutečnost sama potvrzuje, ale vnímá ji spíše v pozitivním slova smyslu. Nepřítomnost partnera pro ni představuje nejen možnost soustředit se více sama na sebe a užívat si, ale také v možnosti uvědomit si, že smysl nemusí být spatřován pouze v osobě druhého pohlaví.

Karel se staví k vnímání a nalezení smyslu celkově negativně, a proto si sám neumí na tuto otázku odpovědět. Respondent Honza je přesvědčen, že nalezení vhodného partnera pro život by jistě ovlivnilo nejen jeho hodnotový žebříček, ale také vnímání smyslu.

Problémy s nalezením smyslu života

Z realizovaných rozhovorů bylo zjištěno, že všichni respondenti kromě Agáty mají problém s vnímáním či nalezením smyslu svého života. Lenka si svou odpověď není zcela jistá, bilancuje ve svých minulých rozhodnutích a neví, jestli se neměla po ukončení střední školy vydat jiným směrem. Smysluplný život neprožívá hlavně proto, že není

spokojena sama se sebou a se svou momentální situací. „*Mě je dvacet, nikam jsem se nepodívala, jsem zabeďněná v práci, kde budu zabeďněná dalších x let, než půjdu do důchodu a já jsem se nepodívala do světa, já jsem nic nevystudovala, já neumím žádný jazyky. Takže to mě jako docela šťve, no...*“, plna optimismu a odhodlání ovšem dodává, že se ke všemu musí postupně dopracovat sama.

Z Honzova vyprávění vyplynulo, že smysl života v této době nenašel. Jak sám s nadsázkou dodává: „*Hm, já sem rozbitej člověk jako. U mě hledat smysluplněj život (smích)...*“. Podobně je tomu i u Karla, kterému smysl života zcela chybí. Z rozhovoru vyplývá, že tato absence je způsobena především tlakem společnosti na to „co by mělo takovým smyslem být“, s nímž se Karel neztotožňuje. Tento fakt potvrzuje i následující výrok: „*...myslim si, že je to ovlivněný vnímám jakoby společnosti, která mi naočkvala do hlavy, že to má bejt prostě kariéra, vztah, sport, prostě máš jakoby... podvědomně nadeřonovanýho ideálního člověka, ktorej by měl jakoby bejt tvym smyslem. Máš to vod mala ti to někdo vtlouká do hlavy. Tohle je tvůj smysl života! Dostat se o nejvejš kariérově, mít prostě vztah, postavit si barák, rodinu, tohlencto tamto... cokoliv co de trošku vedle, tak už spadáš mimo tu společnost a už se na tebe víceméně lidi koukaj skrz prsty. Ať už děláš cokoliv co de mimo tadyto!, aby si budovala prostě ten směr a... já tadyto nevmímám jako prostě smysl života...*“.

9 Výsledky výzkumu a zodpovězení výzkumných otázek

Tato kapitola je věnována shrnutím výsledků naší práce a postupným zodpovězeným výzkumných otázek.

VO 1.: Jaké okolnosti vedli respondenty k volbě života bez partnera?

Všichni z respondentů uvedli mezi důvody života bez partnera minulé zkušenosti s partnerstvím, u jednoho z nich odehrálo značný vliv i blízké sociální okolí a situace v něm. Jedna z respondentek uvádí jako hlavní negativní zkušenost z minulosti nevěru, obecně lze ale konstatovat, že minulé zkušenosti se hlavní mírou podílejí na aktuálním životu respondentů bez partnera.

Tato skutečnost zapůsobila na účastníky výzkumu různě – někteří pocítují úlevu z toho, že jsou momentálně sami, aby mohli budovat to, co jim předešlé vztahy vzaly, jak

je tomu například u jedné respondentky s její úctou k sobě. Jeden z respondentů zaujímá hlubokou nedůvěru k partnerství a jeho fungování obecně a to nejen vlastním zklamáním, které si z předešlých vztahů odnáší, ale také díky četným sexuálním kontaktům, které byli pro něj samotného potvrzením, že partnerství zřejmě nemá takovou hodnotu, kterou mu sám přičítal.

Všichni z respondentů vnímají tuto skutečnost jako vlastní volbu, nebo to tak alespoň pociťovali na počátku období, když se rozhodli, že chtějí být sami. Někteří z nich přičítají důvod minimálním množstvím příležitostí (a dnešní době), které by vedli k nalezení trvalého partnera.

VO 1.1: Jaká pozitiva a negativa spatřují respondenti ve způsobu života bez partnera?

Všichni z respondentů spatřují pozitiva života bez partnera v možnostech neomezeného využití volného času pro seberozvoj, uskutečňování zážitků i v trávení většího množství času se svými přáteli, než by tomu dle jejich názoru bylo v životě s partnerem. Dále pak v příležitosti autonomního jednání a také bez nutnosti brát ohledy na názory a chování potencionálních partnerů.

Na druhou stranu negativa pociťují v nedostatku emocionální a sociální opory, v pocitu osamocení a absenci nebo omezeném množstvím sexuálních aktivit charakteristických pro dlouhodobé partnerské vztahy. Mezi další velké negativum patří i tlak vyvíjený společností či blízkým sociálním okolím, jenž je na respondenty vyvíjen kvůli jejich způsobu života.

VO 2.: Jak respondenti vnímají smysl svého života v souvislosti s absencí trvalého partnera?

Většina respondentů se shoduje v tom, že absence životního partnera nějakým způsobem dopadá a ovlivňuje i jejich následné vnímání smyslu svého života. Tři z respondentů pociťují nedostatek smyslu v životě, nebo nejsou spokojeni s tím, jak ho vnímají momentálně. Pouze jedna z respondentek chápe tuto situaci pozitivně a jako možnost sama se více rozvinout, najít i alternativní smysl než je partnerství.

VO 3.: Jaké hodnoty uznávají respondenti, kteří žijí bez trvalého partnera?

Všichni z účastníků uvedli jako významné hodnoty v jejich životě opravdové přátelství a život plný zážitků, které mohou přímo souviset s absencí trvalého partnera. Jednají tak nejen díky množství volného času či své autonomii, ale také z důvodu, aby nějak zaplnili svůj chybějící článek partnerství v jejich životě.

Pro všechny účastníky je nějakým způsobem důležitá hodnota partnerství, ač ji do svého žebříčku nezahrnuli, a to především z důvodu nedůvěry ve fungování partnerských svazků či díky negativním minulým zkušenostem. Mezi účastníky uznávané hodnoty patří současná rodina, zdraví, dobro nejbližších, vnitřní harmonie, majetek, tvořivost, moudrost, společenské uznání, všestranný rozvoj osobnosti, pocit naplnění či uskutečnění, ale také manželství a děti. Zde uvedené hodnoty jsou specifikovány v souladu vnímáním respondentů výše.

Všichni z účastníků svůj zvolený hodnotový žebříček vztahovali k momentální situaci, odrážel tedy jejich aktuálně uznávané hodnoty, ač se mezi nimi objevovaly i ty, které byly pro respondenty důležité jak pro momentální situaci, tak i do budoucna. Všichni z účastníků jsou také otevřeni možnosti přehodnotit svůj hodnotový žebříček v případě nalezení partnera pro život.

10 Diskuse

Na tomto místě bychom rádi uvedly možné slabiny, nedostatky či nepřesnosti týkající se praktické části. Vzhledem k tomu, že se jedná o výzkum kvalitativního rázu s pouhým počtem čtyř zúčastněných respondentů, nelze uvažovat o možnosti aplikace našich výsledků na širší populaci. Většina z respondentů pociťovala obavy, že by je někdo z celého přepsaného a přiloženého rozhovoru mohl identifikovat, s dalším zpracováním dat a jejich přiložením ovšem souhlasili. I přes ujištění o zajištění jejich anonymity, bezpečnosti a nepřiložení celého přepisu rozhovoru do bakalářské práce, se tyto skutečnosti mohly určitou měrou podepsat na samotné otevřenosti respondentů, popřípadě jejich schopnosti vědomě či nevědomě cenzurovat a zamlčet citlivé informace.

Na některé z otázek reagovali účastníci četnými pauzami, které byly mnohdy delší, než bychom očekávali. Tato skutečnost se mohla projevit i na jejich vědomé či

neuvědomované snaze zalíbit se v odpovědích nejen potenciálním čtenářům či samotným výzkumníkům, ale existuje zde i možnost jevit se sám sobě v lepším světle.

Negativním faktorem, jenž mohl ovlivnit realizaci rozhovoru, mohlo být také prostředí, ve kterém byl rozhovor uskutečněn. Na žádost respondentů byly vybrány především kavárny a jiná veřejná prostranství a s ním spojený hluk, snížená intenzita osvětlení či přítomnost dalších jedinců v blízkosti realizace rozhovoru.

Výsledky samotného šetření mohly být ovlivněny i naší osobou, jež mohla být dotazovaným nepříjemná, nepodařilo se nám s respondenty navázat takového kontaktu a atmosféry bezpečí, jež bylo zapotřebí, či některé z výsledků mohly být ovlivněny a zkresleny našim vlastním náhledem na situace, jevy, osoby samotné či svět, a jejich následnou nevhodnou interpretací.

Za další slabinu výzkumného šetření lze považovat i způsob kladení otázek a jejich řazení, které mohly účastníky ovlivňovat v jejich následné odpovědi a mohly se jim tak jevit jako navádějící k určitému typu odpovědi. I samotný výběr respondentů, jenž byl realizován prostřednictvím sociálních sítí, mohl sám vyselektovat otevřenější respondenty, kteří se prezentovali podobnými povahovými rysy, jako jsou otevřenost, komunikativnost či společenskost.

Před započítím výzkumu nás zaujali hojné reakce jedinců, kteří nesplňovali stanovená kritéria ke spolupráci výzkumného šetření. Jednalo se především o jedince zadané, ať už dlouhodobě či krátkodobě, kteří se i přes přítomnost partnera ve svém životě nechápali jako součást těchto vztahů. Tato zjištění mohou přinést podklady, na jejichž základě lze realizovat další výzkumná šetření.

IV. Závěr

Cílem výzkumného šetření zaměřeného na osoby s trvalou absencí partnerského života, bylo pochopení a zjištění prožívání smysluplnosti života a uznávání určitých hodnotových žebříčků respondentů. Dále pak porozumění okolnostem, jež vedou k volbě života bez partnera a s nimi souvisejícími pozitivními či negativními stránkami života a sebehodnocením účastníků.

Výsledky studie ukazují na souvislost prožívání smyslu života jednotlivých respondentů spolu s absencí trvalého partnera a následnou volbou hodnotových žebříčků. Důvodem k takové volbě (neb všichni z respondentů považují tento způsob života za svou volbu) byly především minulé zkušenosti s partnerskými vztahy a tento zvolený způsob života je přímo či nepřímo provázen negativními pocity ze své osoby, samoty a tlaku okolí na uskutečnění vývojových úkolů charakteristických pro tento věk. Tato zjištění korespondují s teoretickými poznatky z literatury tuzemské i zahraniční.

Doufáme a věříme, že uvedené výsledky podnítí další badatele k zájmu a rozšíření dané problematiky.

V. Seznam použitých zdrojů

1. Anzenbacher, A. (2001). *Úvod do etiky*. Praha: Academia.
2. Balcar, K. (2005). Životní smysl a kvalita života. In Payne, J. et al., *Kvalita života a zdraví* (253 – 261). Praha: Triton.
3. Blatný M. a kol. (2010). *Psychologie osobnosti: Hlavní témata, současné přístupy*. Praha: Grada.
4. Cakirpaloglu, P. (2004). *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia.
5. Dorotíková, S. (1998). *Filosofie hodnot. Problémy lidské existence, poznání a hodnocení*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy.
6. Drapela V. J. (2008). *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál.
7. Erikson E. (2002). *Dětství a společnost*. Praha: Argo.
8. Frankl, E. V. (2006). *Lékařská péče o duši*. Brno: Cesta.
9. Frankl, E., V. (1997). *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta.
10. Fromm, E. (2001). *Mít, nebo být?*. Praha: Aurora.
11. Hartl, P., & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
12. Hartl, P., & Hartlová, H. (2009). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
13. Hayesová, N. (2009). *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál.
14. Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
15. Hewstone, M. & Stroebe, W. (2006). *Sociální psychologie*. Praha: Portál.
16. Chaloupková, J. (ed). (2010). Rodinné a pracovní starty: rozmanitost modelů vstupu do dospělosti v evropských zemích. In Chaloupková, J., Hamplová, D., Mitchell, E., & Vitečková, M., *Proměny rodinných a profesních startů* (25-57). Praha: Sociologický ústav AV ČR.
17. Jandourek, J. (2001). *Sociologický slovník*. Praha: Portál.
18. Jandourek, J. (2012). *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada.

19. Kliment, P. (2001). *Psychologie osobnosti: studijní opora*. Olomouc: Univerzita Palackého.
20. Křivohlavý, J. (1994). *Mít pro co žít*. Praha: Návrat domů.
21. Křivohlavý, J. (2006). *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Praha: Grada.
22. Kučera, D. (2013). *Moderní psychologie. Hlavní obory a témata současné psychologické vědy*. Praha: Grada.
23. Kuchařová, V. (nedat.). Postoje k manželství a rodičovství a reflexe změn podmínek pro rodičovství. Získáno 10. dubna 2014 z http://katedra-spssp.internetovestranky.com/Images/Documents/Katedra_SPSP/projekty/RZV_SEN4_Kucharova.pdf
24. Lacinová, L., Michalčáková, R., & Bouša, O. (2009). Vyjadřování lásky v intimních vztazích: příspěvek ke zkoumání užívání strategií vztahové údržby v partnerství a manželství. *Psychoterapie*, 3(3 - 4), 224.
25. Längle, A. (2002). *Smysluplně žít: Aplikovaná existenciální analýza*. Brno: Cesta.
26. Langmeier J., & Krejčířová D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
27. Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
28. Montoussé, M., & Renouard, G. (2005). *Přehled sociologie*. Praha: Portál.
29. Možný, I. (2002). *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál.
30. Nakonečný, M. (1995). *Lexikon psychologie*. Praha: Vodnář.
31. Nakonečný, M. (2003). *Úvod do psychologie*. Praha: Academia.
32. Nakonečný, M. (2009a). *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia.
33. Nakonečný, M. (2009b). *Sociální psychologie*. Praha: Academia.

34. Plaňava, I. (2000). *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk.
35. Plháková, A. (2007). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia.
36. Pružinská, J. (2005). *Psychológia osobnosti*. Bratislava: Občianské združenie Sociálna práca.
37. Říčan, P. (2004). *Cesta životem*. Praha: Portál.
38. Říčan, P. (2010). *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada.
39. Seligman, M. E. P. (2003). *Opravdové štěstí: pozitivní psychologie v praxi*. Praha: Ikar.
40. Slaměník, I., & Výrost, J. (2008). *Sociální psychologie: 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: Grada.
41. Slezáčková, A. (2012). *Průvodce pozitivní psychologií*. Praha: Grada.
42. Smékal, V. (2002). *Pozvání do psychologie osobnosti*. Brno: Barristen & Principal.
43. Sokol, J., & Pinc, Z. (2003). *Antropologie a etika*. Praha: Triton.
44. Sternberg, R. J. (2013). Searching for love. Získáno 11. března 2014 z:
http://www.thepsychologist.org.uk/archive/archive_home.cfm?volumeID=26&editionID=222&ArticleID=2217
45. Strauss, A., & Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert.
46. Šimíčková – Čížková, J. (2004). *Přehled sociální psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
47. Švaříček, R. (2010). Hlubkový rozhovor. In Švaříček, & Šed'ová, *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* (159 - 160). Praha: Portál.
48. Švaříček, R., & Šed'ová, K. (2010). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

49. Tyrlík, M., Macek, P., & Širůček, J. (eds.). (2010). *Sebepojetí a identita v adolescenci: sociální a kulturní kontext*. Brno: Masarykova univerzita.
50. Vágnerová M. (2007). *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum.
51. Yalom, I. D. (2006). *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál.

VI. Přílohy:

Příloha č. 1: Osnova rozhovoru

Příloha č 2: Hierarchie hodnot

Příloha č. 1. – Osnova rozhovoru

OBLAST VZTAHUJÍCÍ SE K HODNOTÁM

- **Co si pod vybranými hodnotami představujete, jak je chápete?**
 - **Proč jste je seřadil/a zrovna takto?**
 - **Omezovalo Vás nějak, že jste si musel/a vybrat pouze deset hodnot a seřadit je?**
- **Myslíte si, že žijete podle zde zvolených hodnot?**
- **Chápete některé hodnoty jako samozřejmost a některé naopak tak, že na nich musíte pracovat?**
- **Jaké hodnoty jsou pro Vás důležité v oblasti partnerství a mezilidských vztahů?**
- **Myslíte si, že zde zvolené hodnoty jsou ovlivněné tím, že momentálně žijete bez partnera?**

OBLAST VZTAHŮ

- **Jak byste popsal/a svou současnou situaci ohledně partnerství?**
- **Co si představujete pod pojmem partnerský vztah? / Co se Vám vybaví, když se řekne partnerský vztah?**
- **Vnímáte tento způsob života jako vlastní volbu?**
- **V čem spatřujete pozitiva a negativa života bez partnera?**

OBLAST VZTAHUJÍCÍ SE K VNÍMÁNÍ SMYSLU ŽIVOTA

- **Co je pro Vás smyslem života?**
 - **Co si představíte pod pojmem smysl života?**
 - **Jak si představujete/ Jak byste popsal/a člověka, který podle Vás žije smysluplný život?**
- **Vnímáte svůj život jako smysluplný?**
 - **Co by muselo být jinak, aby jste ho tak vnímal/a?**
- **Myslíte si, že to, jakým způsobem teď vnímáte smysl svého života, nějak souvisí s absencí trvalého partnera?**

Příloha č. 2. – Hierarchie hodnot

Předkládám Vám seznam hodnot, o něž usilují lidé ve svém životě. Jestliže Vám nějaká formulace nevyhovuje, můžete ji škrtnout a nahradit jinou. Můžete také přidat hodnoty, které zde nejsou uvedeny, pakliže je považujete za důležité (převzato dle Smékal, 2002, upraveno Pačesová, 2014):

dobro nejbližších	naprostá nezávislost
partnerský život	život bez starostí
krása	majetek (dům, auto apod.)
úcta k sobě (sebeúcta)	tolerance
vnitřní harmonie	společenství
pocit naplnění, uskutečnění	všestranný rozvoj osobnosti
spravedlnost	kariéra
mistrovství, dokonalost	budoucí rodina
opravdové přátelství	současná rodina
tvořivost	zdraví
moudrost	_____
demokracie	_____
společenské uznání	_____
moc	_____
život plný zážitků	_____
dobro lidstva	

Nyní, prosím, podtrhněte deset hodnot, které považujete za nejdůležitější a které toužíte uskutečnit ve svém životě. Potom je seřad'te tak, že k nejdůležitější hodnotě napíšete číslo 10, k další nejdůležitější číslo 9 a takto postupujte až k jedničce.